

Problematika bezdomovectví ve městě Otrokovice

Radek Novák

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Radek NOVÁK

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

**Téma práce: Příčiny vzniku bezdomovectví a pohled bezdomovců
na poskytovanou pomoc**

Zásady pro vypracování:

Stanovení cílů výzkumu.

Vytvoření konceptuálního rámce.

Definování výzkumných otázek.

Rozhodnutí o metodách.

Zajištění kontroly kvality výzkumu.

Sběr dat a jejich organizace. Analýza a interpretace dat.

Formulování závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. Praha : Naděje, 1996. ISBN-80-902292-0-4.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 4. vyd., Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

MATOUŠEK, O a kol. Metody a řízení sociální práce. 1. vyd., Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

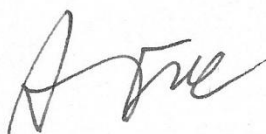
RHEINHEIMER, M. Chudáci, žebráci, a vaganti, lidé na okraji společnosti. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-579-8.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **11. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 11. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29.3.2010

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou bezdomovectví a sociálně vyloučených jedinců ve městě Otrokovice. V teoretické části je rozebrána problematika bezdomovectví, historie spojená s chudobou, vývoj, současný nárůst sociálně vyloučených osob bez přístřeší a bez domova, organizace, nadace a sociální služby, které tvoří základ péče o bezdomovce.

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce je charakterizovat osoby bez přístřeší, žijící v lokalitě města Otrokovice, z hlediska jejich věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu, vztahu k návykovým látkám a trestní minulosti.

Vedlejším cílem je snaha zjistit, jak tito respondenti využívají služeb Azylového domu, jak hodnotí kvalitu poskytovaných služeb, jakým způsobem využívají možnosti pobírání sociálních dávek a zda by chtěli svou současnou situaci změnit.

Klíčová slova: bezdomovec, závislosti, sociální pomoc, resocializace, Azylový dům, kriminalita, sociální dávky, nezaměstnanost, sociální pracovník, chudoba.

ABSTRACT

Bachelor's work considers questions of homelessness and socially eliminated people in town Otrokovice. In the theoretical part are described these topics: problem of homelessness, history connected to poverty, progression, present increase of socially eliminated people without shelter and housing, organizations, foundations and social services which makes basic of caring for homeless.

Principal aim of practical part of Bachelor's work is to characterize people without housing living in town Otrokovice considering their age, sex, education, relationship, attitude to addictive drugs and criminal past.

Alternate target is tendency to find out how these respondents benefits from services of the Asylum House, how do they classify quality of these services, how do they make use of possibility to take social benefits and if they would like to change their present way of life.

Keywords: Homeless, addiction, social help, resocialization, Asylum House, crime, social benefits, unemployment, social worker, poverty

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. Radaně Novákové Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a profesionální přístup při vypracování bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat manželce a dcerám za všeobecnou podporu.

Motto:

*„Je obdivuhodné, jak zákon měří každému stejně.
Zakazuje bohatým, stejně jako chudým, spát pod
mostem, žebrať na ulici a krást jídlo.“*

Anatole France

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DEFINICE POJMŮ	13
2 DEFINICE POJMŮ	15
2.1 BEZDOMOVECTVÍ PŘED ROKEM 1989	17
2.2 BEZDOMOVECTVÍ PO ROCE 1989	17
3 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ	19
3.1 ZJEVNÉ BEZDOMOVECTVÍ	19
3.2 SKRYTÉ BEZDOMOVECTVÍ	19
3.3 POTENCIONÁLNÍ BEZDOMOVECTVÍ	20
4 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	21
4.1 ROZPAD RODINY	21
4.2 KRIMINALITA A DELIKVENCE	22
4.3 NEZAMĚSTNANOST	23
4.4 ZÁVISLOSTI	24
4.4.1 Závislosti na alkoholu	24
4.4.2 Drogové závislosti	26
4.4.3 Patologické hráčství	26
5 OSOBNOST BEZDOMOVCE	27
6 SPECIFIKA MUŽŮ A ŽEN BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	28
7 SOCIÁLNÍ PRÁCE S BEZDOMOVCI	29
7.1 SOCIÁLNÍ KURÁTOR.....	30
7.2 METODIK PREVENCE	31
7.3 STREETWORKER	32
8 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ BEZDOMOVCEM	33
8.1 NÍZKOPRAHOVÁ DENNÍ CENTRA	33
8.2 NOCLEHÁRNÝ	34
8.3 AZYLOVÉ DOMY	34
8.3.1 Azylový dům Samaritán Otrokovice.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
9 BEZDOMOVECTVÍ VE MĚSTĚ OTROKOVICE	38
9.1 CÍLE VÝZKUMU	38
9.1.1 Výzkumné otázky.....	39
9.2 VÝZKUMNÁ METODA	39
9.3 REALIZACE VÝZKUMU	40
9.3.1 Provedení pilotáže	40
9.3.2 Motivační prvek a náklady na výzkum	41
9.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	42
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55

SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

K vypracování bakalářské práce jsem se rozhodl pro téma bezdomovectví, neboť pracuji jako policista na Obvodním oddělení ve městě Otrokovice a k uvedené problematice mám dle mého názoru velmi blízko. Se skupinou osob, jež lze považovat za bezdomovce, a kteří žijí ve městě Otrokovice, se setkávám často při řešení různých konfliktů a jiných situací. Rovněž určitým způsobem, za 11 let práce u policie znám i vývoj některých konkrétních jedinců, i když spíše v oblasti páchání trestné činnosti, narušování občanského soužití, nebo podobných deliktů.

Tato skupina vyloučených jedinců mě zaujala i z důvodu, že každý člověk se v průběhu svého života může dostat do nepříznivé sociální situace, ať už vinou vlastní, nebo vlivem nepříznivých událostí. Sám, i z vlastní zkušenosti jsem poznal, že bezdomovci se od sebe v mnoha směrech liší a i mezi touto skupinou populace se najde řada lidí, kteří si zaslouží pomoc společnosti, jež by jim umožnila vyrovnat se s vzniklou situací a znovu se plnohodnotně začlenit do společnosti. Samozřejmě, že u některých jedinců jsou veškeré snahy o pomoc marné, neboť zejména u osob, které označujeme jako bezdomovce, dochází ke vzniku určitého stereotypu a to nejen ve způsobu života, ale třeba i v páchání trestné činnosti, nebo užívání návykových látek. Tito jedinci takové látky užívají, jelikož jim umožňují alespoň na krátkou dobu se dostat z tíživé situace a zapomenout. Z dlouhodobého pohledu už ale neuvažují nad tím, že pozdější následky jejich životní situaci zpravidla ještě zhoršují.

Zaujala mě i skutečnost z vyprávění bezdomovců, z níž vyplynulo, že existuje určitá část bezdomovců, kteří se odlišují od většiny, nestojí o pomoc státu, nemají zájem o sociální dávky, či pomoc různých organizací a kteří se nacházejí úplně na okraji společnosti. Je to už několik let, kdy jsem se jednoho takového muže ptal, proč si nevyřídil alespoň životní minimum, jež by mu umožnilo částečně získat finanční prostředky pro jeho základní obživu.

Ten mě odpověděl slovy: „*nechci si nic vyřizovat, pomoc státu nepotřebuju, na jídlo si vydělám sběrem železa, jsem svým vlastním pánem, můžu si dělat, co chci, můžu jít, kam chci, vyspím se, kde se dá, i když v zimě je to horší. Když už jsem na ulici tak dlouho, tak mě takový způsob života vyhovuje a zvykl jsem si na něj.*“

Podotýkám, že se jednalo o staršího muže ve věku kolem 55 let, kterého na ulici stále potkávám a s nímž se dám občas i do řeči abych zjistil, zda v jeho životě došlo k nějaké zásadní změně. Žádnou podstatnou jsem ale dosud nezaregistroval.

V současné době problematika bezdomovectví tvoří závažný celospolečenský problém. Počty bezdomovců narůstají a s největší pravděpodobností budou i dále narůstat vlivem přechodu na tržní hospodářství od roku 1989, a rovněž vlivem hospodářské krize, která v současné době nepříznivou situaci ještě umocňuje.

V bakalářské práci jsem se rozhodl zmapovat situaci bezdomovců ve městě Otrokovice, příčiny vzniku bezdomovectví u této konkrétní skupiny, částečně zmonitorovat jejich život a také zjistit jejich vlastní pohled na pomoc společnosti.

Každý člověk má právo žít ve společnosti, která by respektovala i jedince, jenž nějakým způsobem a z nějakého důvodu vybočuje ze stanovených standardů a norem. Nezáleží na tom, v jaké pozici se konkrétní jedinec nachází, jelikož pořád je lidským tvorem, který musí mít zajištěna určitá práva.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE POJMŮ

Problematika bezdomovectví, je závažným celospolečenským problémem, který je v současné době viditelný na každém kroku. Abychom tomuto jevu porozuměli, je třeba vysvětlit několik základních pojmů souvisejících s touto problematikou.

V odborné literatuře zaměřené na život osob bez přístřeší, sociálně vyloučených jedinců a osob, které ztratily domov, existuje velké množství definic od různých autorů ukazujících, co jednotlivé pojmy vlastně znamenají. I když se autoři odborné literatury, jako je např. Hradecký, Matoušek a Vágnerová v některých případech vyjadřují velmi odborně, v konečném výsledku je čtenáři předestřena jasná odpověď.

Bezdomovectví

Pojem bezdomovectví tvoří velmi širokou problematiku, a jak uvádějí Hradecký, Hradecká (1996, s. 57) *„bezdomovectví můžeme popsat jako kontinuum důkazů, jako výčet jednotlivých faktorů, jako součást sociálního procesu, jako věc individuálního výběru, ale také jako důsledek sociálních a ekonomických sil. To zaměřuje naši pozornost jak k sociálním strukturám, k trhu práce, k trhu s byty, ke státním opatřením, tak i sociálnímu zabezpečení, vzdělání, k výchově a k rodinným strukturám, ale také k procesu vyloučení a zranění některých lidí, v jehož důsledku se stanou bezdomovci.“*

Bezdomovec

Pod pojmem bezdomovec, rozumíme osobu různého pohlaví a věku, která je bez bydlení, bez domova, bez střechy nad hlavou a v tíživé sociální situaci. Za bezdomovce jsou zpravidla považovány osoby žijící přímo na ulici, popřípadě osoby, které vyhledávají pomoc organizací zabývajících se charitou. Jednoduše můžeme definovat, že bezdomovec je osoba bez domova a bez trvalého zázemí (Hradecký, Hradecká, 1996).

Každý jedinec chce mít svůj domov, jistotu, útočiště, nebo žít v určitém okruhu svých blízkých. Jedná se o důležitou lidskou potřebu a ztráta negativně zasahuje do života člověka. Nezáleží na skutečnosti, zda se takový jedinec do uvedené situace dostal vlastní vinou, či jen vlivem nepříznivých událostí v lidském životě. Zpravidla se jedná o osobu, která byla ze společnosti sociálně vyloučena a nedokáže situaci zvládnout vlastními silami. Většina takových osob nemá žádné kontakty s příbuznými a dalšími rodinnými příslušníky.

Osoba bez přístřeší

Pojem - osoba bez přístřeší, se dá definovat, jako osoba, která přespává mimo klasické ubytovací prostory. Mezi osoby bez přístřeší neřadíme jen bezdomovce, ale rovněž osoby, které z nějakého důvodu ztratily střechu nad hlavou. Řadíme zde osoby, které přišly o ubytování ze dne na den, při různých živelných pohromách a které nemají kde přespát. Může jít rovněž o osoby, které byly umístěny v dětských domovech, diagnostických a dalších zařízeních a kteří po dosažení plnoletosti tato zařízení opouštějí.

2 DEFINICE POJMŮ

Bezdomovectví a výskyt sociálně ohrožených jedinců je velmi úzce spojeno s chudobou. Už od nejstarších dob vznikaly skupiny jedinců bez finančních prostředků, které se na základě mnoha faktorů dostaly na okraj společnosti. Chudoba nebyla stejná ve všech dobách, tato kolísala na základě různých hospodářských krizí, vznikem epidemií, katastrof a podobných nepříznivých událostí.

Důležitým faktorem už od dob starověku a středověku bylo rozdělení společnosti na bohaté, chudé a na společenské vrstvy s určitým postavením. Velké množství jedinců bylo vyloučeno ze společnosti jen proto, že mělo nějaký handicap, tedy postižení, převážně tělesná a rozumová, která jim neumožňovala vykonávat nějakou pracovní činnost. Takoví jedinci byli zpravidla odkázáni jen na almužny svých bohatších soukmenovců. V období kolem 13. století neexistovala přímá sociální pomoc, na níž by se mohli spolehnout, tudíž se spíše jednalo jen o boj o holé přežití.

Za předchůdce současného pojmu bezdomovec v historii, můžeme označit např. tuláky, kočovné cikány, potulné tovaryše a další osoby na pohybu.

V období kolem 12. – 14. století se chudí, vyloučení, tuláci, potulní tovaryši a další dle míry potřebnosti dělili do čtyř skupin (Rheinheimer, 2003).

První skupina chudých byla tvořena jedinci, kteří se o sebe dokázali postarat a zajistit si nejnnutnější obživu a bydlení v případě, že nedošlo k nějaké hospodářské krizi, nebo náhlému zdražení, či katastrofám, epidemiím a podobně. Takových chudých jedinců mohlo být v evropských zemích podle odhadů asi 60 – 80 %. Pocházeli z chudých vrstev a skupina byla společensky uznávána.

Druhou skupinu tvořilo asi 5 – 20 procent, kdy se jednalo o jedince, co byli již odkázáni na určité pravidelné almužny, tedy příspěvky a podporu, které jim byla poskytována církví, vrchností, nebo dobročinnými organizacemi. Uvedená pomoc byla přiznána z důvodu potřebnosti pro společnost, nebo spíše pro vyšší společenské vrstvy. Rovněž i tato druhá skupina byla společensky uznávána, neboť se jednalo o potřebnou pracovní sílu.

Třetí skupina byla tvořena jedinci, jimž nebyla přiznána žádná podpora a kteří byli odkázáni jen na almužny a soucit svého okolí. Jednalo se o tuláky, kteří ztratili střechu nad

hlavou v souvislosti s chudobou, nebo vznikem nepříznivých událostí. V populaci se jednalo asi o 2 – 10 procent chudých obyvatel, takzvaných tuláků a žebráků.

Čtvrtou skupinu tvořili jedinci, co se již jako bezdomovci narodili, jednalo se o kočovné skupiny skládající se zejména s cikánů kočujících po velkých územích. Třetí a čtvrtá skupina nebyla společností uznávána a jednalo se tudíž o jedince společností vyloučené a nepotřebné.

V období od 14. do 18. století se dle Rheinheimera (2003) počet obyvatel Evropy postupně zvyšoval, až došlo ke zdvojnásobení ze 75 milionů na 150 milionů. Z tohoto důvodu začalo docházet k nedostatečné pomoci chudým a určité nevráživosti ze strany bohatších jedinců. Důležitým faktorem, který znatelně ukazoval chudobu, byla skutečnost, že došlo k obrovským rozdílům mezi jednotlivými vrstvami. Bohatí se stávali mnohanásobně majetnější a přibývalo jedinců, jež se ocitnuli na hranici bídy. V 16. Století v Evropě docházelo ke změně podnebí a značnému ochlazení, což mělo rovněž za následek zhoršení životních podmínek pro chudé obyvatele. Dalším negativním faktorem byla skutečnost, že mezi 16. a 17. stoletím došlo k poklesu reálných mezd a velkému nárůstu cen potravin. Navíc se stále větší počet obyvatel přesunoval z vesnic do větších měst, čímž se chudoba stala nejen problémem sociálním, ale i kriminálním. Od tuláctví a chudoby bylo velmi blízko k organizovanému zločinu. V jednotlivých evropských zemích začalo vlivem nedostatku práce, epidemií a hladu docházet k silné migraci a obrovskému kolísání počtu obyvatel. Z celkového pohledu tedy byla situace v Evropě velmi nepřehledná a pomoc chudým byla poskytována rozdílně v různých zemích.

Podle Pěnkavy, Kakosové a Kadlece (2007) můžeme počátky péče o chudinu v českých zemích spojit se vznikem domovského práva v polovině 16. století a za vlády Josefa II. se zavedením chudinských fondů a Tereziánského zákona. Tento nařizoval zřízení chudobince, základní školy, sirotčince a šatlavy v každé obci, která měla více jak 800 obyvatel.

Asi do 18. století pomoc chudým poskytovala především církev a almužny od bohatých lidí. Postupně začalo docházet k přechodu od almužen k sociálnímu zajištění, kdy např. v Prusku v roce 1842 po dvou letech pobytu chudého v určité lokalitě vznikala nárok na podporu.

V 19. století postupně směřovala pomoc států k zakládání hospiců a sociální pomoci, ale tyto kladné změny byly zaměřeny spíše na pomoc osobám nemocným, sirotkům a osobám postižených, kdy se nezabývaly pomocí osobám chudým, vyloučeným, ale fyzicky a psychicky zdravým.

2.1 Bezdomovectví před rokem 1989

Do roku 1989 představovalo bezdomovectví neznámý pojem, jelikož tehdejší komunistické zřízení nepřipouštělo nějaké nedostatky v socialistické společnosti. V politickém režimu do roku 1989, bylo zajištěno každému právo na práci, ale v souvislosti s tímto i povinnost práci vykonávat. V uvedené době neustále hrozilo nebezpečí represe státních orgánů v případě, že jedinec nepracoval, práci se vyhýbal, nebo se delší dobu nezdržoval v místě svého trvalého pobytu.

Osoba, která nepracovala, se dopouštěla porušení norem společnosti, tedy konkrétně příživnictví dle § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb., za což samozřejmě následoval i trest.

Možnost, označit někoho za příživníka tvořila dle mého názoru důležitý nástroj státní moci, který umožňoval nejen kontrolu obyvatel, ale i persekuci v případě, že nějaký nepřizpůsobivý jedinec odporoval, nebo nevyhovoval státnímu zřízení a vybočoval ze zavedených, třeba i nepsaných norem. Jelikož takoví jedinci, kteří by se mohli objevit na ulici, na očích veřejnosti, byli umístřováni ve vězeňských zařizních, stávala se problematika bezdomovectví spíše skrytou a málo viditelnou hrozbou společnosti.

2.2 Bezdomovectví po roce 1989

Se změnou politické situace a režimu došlo i v naší zemi k velkému nárůstu sociálně vyloučených jedinců, kteří se stali závislí nejen na pomoci státu, ale i nově vznikajících neziskových organizacích a nadacích, které byly pozitivní reakcí na nově vznikající stav a fenomén strmého nárůstu bezdomovectví. Podniky přecházely do soukromého vlastnictví, docházelo ke snižování počtu pracovních míst a tím i růstu nezaměstnanosti, jež se stala novou dosud nepoznanou hrozbou společnosti. Společně s nárůstem nezaměstnanosti, chudoby a pomyslně se rozvírajících nůžek mezi vrstvami bohatých a chudých.

Počet bezdomovců roste každým rokem. S rozvojem hospodářské krize, která zasáhla celý svět, samozřejmě nevyjímaje ani Českou republiku se dá s téměř 100% pravděpodobností předpokládat, že se situace bude i nadále zhoršovat. Je i velmi pravděpodobné, že tento nárůst bude o poznání rychlejší, při porovnání s předchozími léty.

Finanční zadlužení jedinců, nebo malých společenských skupin, jako je rodina, se společně s hrozbou nezaměstnanosti stává velkou hrozbou stát se osobou bez přístřeší a sociálně vyloučeným jedincem. Je mnoho lidí, kteří dle mého názoru neuvažují nad svou budoucností, čehož důkazem je zadlužení domácností vlivem nepromyšleně uzavřených půjček, u kterých je již dopředu zřejmé, že není reálné je v budoucnu splatit.

Dle Kellera (2005) se situace v České republice neustále zhoršuje a dochází k určitému soumraku sociálního státu, jelikož tento sice vynakládá nemalé výdaje v sociální oblasti, ale přesto jsou tyto stále ještě nedostačující.

3 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovce rozdělujeme do skupin, které jsou charakteristické určitým chováním a vzhledem, nebo pobytem a pohybem v určitých lokalitách. Bezdomovcem, nebo osobou bez přístřeší nemusí být jen jedinec, kterého můžeme potkat např. na nádraží, v parku nebo na ulici, ale také osoba, kterou v běžném životě nemusíme po delší dobu ani zaregistrovat.

Hradecký, Hradecká (1996) rozdělují bezdomovectví na zjevné, skryté a potencionální.

3.1 Zjevné bezdomovectví

Nejvíce viditelnou skupinou jsou bezdomovci označení jako zjevní, jelikož tito jsou vidět na každém kroku a to na nádražích, parcích, u supermarketů, obchodů, tedy na všech místech, kde se pohybují obyčejní lidé.

Podstatná část bezdomovců využívá sociální služby a sociální pomoc, což jsem ověřil na sociálním odboru MěÚ Otrokovice pohovorem se sociální pracovnící. Jedná se o skupinu jedinců, kteří převážně využívají pomoc různých neziskových organizací, nadací a dalších zařízení poskytujících nejčastěji ubytování, potravinovou pomoc, možnost získat ošacení, nebo jen rady umožňující si vyřízení různých dávek, či dokladů. Do uvedené skupiny řadíme rovněž jedince, kteří navštěvují sociální odbory městských úřadů a pravidelně s těmito úřady komunikují. Tato skupina bezdomovců je tudíž částečně monitorována

3.2 Skryté bezdomovectví

Skupina, kterou Hradecký, Hradecká (1996) označují za skryté bezdomovce, je tvořena jedinci, jež ve většině případů nevyužívají služeb, které jsou bezdomovcům poskytovány. Tedy minimálně, nebo vůbec nevyužívají charitativní pomoc, noclehárny a velké procento takových jedinců ani pomoc státních orgánů. Tyto osoby v mnoha případech ani nepobírají žádné sociální, nebo jiné dávky. Skrytí bezdomovci se vyskytují ve větším počtu oproti bezdomovcům zjevným. U této skupiny není možno ani provést sčítání v nějaké konkrétní lokalitě, jelikož se situace může měnit každý den, protože tyto osoby nemají trvalé bydliště a neustále putují z místa na místo. Jedním z důvodů je např. útěk před policií, nebo úřady.

Velká skupina bezdomovců využívá přechodného ubytování v různých prostorách, jako jsou sklepy, opuštěné domy, továrny, jiné objekty určené k demolici, teplovodní šachty, kanály, stany, nebo vlastnoručně vyrobené přístřešky z rozmanitých snadno dostupných materiálů. Tato skupina je jednou z nejrizikovějších, jelikož může díky nedostatečné hygieně přenášet závažná onemocnění, zejména žloutenky různých typů.

Naprostá většina jedinců žijících na ulici si obstarává finanční prostředky pro svou obživu, nebo pro ně důležité potřeby sběrem železa a barevných kovů. Zpravidla tyto osoby ani nezajímá, zda se jedná o odpad, nebo majetek někoho druhého. Pro tyto jedince je hlavním cílem získat jen finanční prostředky. Bezdomovci zařazení do této skupiny využívají pomoci charitativních organizací a státních orgánů jen velmi zřídka. Převážně se jedná o situace, když už dochází k ohrožení jejich života, většinou v zimních mrazivých dnech. V tomto případě, se snaží využít jakoukoliv noclehárnu, nebo jiné zařízení, které jim umožní se dostat z ulice.

3.3 Potencionální bezdomovectví

Podle Pěnkavy, Kakosové a Kadlece (2007) za potencionální bezdomovce označujeme jedince, kteří žijí na hranici životního minima, nebo zaměstnance, jež pobírají jen minimální mzdu. I když je tato mzda pravidelná, neustále hrozí riziko ztráty trvalého bydlení, jehož příčinou může být zvyšování cen při stagnaci příjmů. Problémem u této skupiny je zajištění příjmu, který by stačil pokrýt finanční prostředky na bydlení, základní zajištění potravin a dalších životních potřeb. Potencionální bezdomovectví tudíž nehrozí jen jednotlivcům, ale i celým rodinám.

4 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovectví u jedinců může vzniknout na základě jakékoliv nepříznivé a negativní události, která ovlivní dosavadní život člověka, jelikož se tento v mnoha případech nedokáže se vzniklou změnou vyrovnat. Je mnoho příčin a důvodů, které mohou v konečném důsledku znamenat ztrátu domova, změnu dosavadního chování a vyloučení na okraj společnosti. Mezi nejčastější a nejviditelnější příčiny můžeme zařadit např. narušení vztahů v rodině, kriminalitu ztrátu zaměstnání a různé typy závislostí.

4.1 Rozpad rodiny

Jednou z důležitých příčin, které přispívají ke vzniku bezdomovectví, je narušení rodiny. Rodina v naší společnosti byla vždy považována za základ státu a po roce 1989 začalo postupně docházet k rozpadům manželství, k narušení rodin, tedy těchto malých společenských skupin, nebo ke vzniku rodin neúplných, např. jen s jedním rodičem. V souvislosti s nárůstem nevázaného života, rozvodovosti a nového fenoménu nezaměstnanosti, došlo ke vzniku rodin narušených a rizikových.

Rizikovitost, že se některý člen rodiny může stát bezdomovcem, hrozí dle Hradeckého, Hradecké (1996), zejména u rodin, kde dochází:

- k týrání některého člena rodiny (zejména dětí)
- v rodinách, kde jsou rodiče závislí na alkoholu
- v romských rodinách, či rodinách migrantů
- dále u rodin s tělesně, nebo duševně postiženými členy
- v rodinách, kde jsou zanedbávány, sexuálně zneužívány děti
- u rodin s delikventními dětmi, nebo rodiči
- u rodin, kde je některý s příslušníků závislých na drogách

Nejčastěji se v dnešní moderní společnosti stávají bezdomovci muži, kteří odcházejí z některého důvodu od své rodiny a ztrácejí tím sociální zázemí. Velké procento bezdomovců rovněž tvoří velmi mladí lidé z narušených rodin.

4.2 Kriminalita a delikvence

Od bezdomovectví je ke kriminalitě velmi blízko, jelikož jedinec nějakým způsobem vyloučený ze společnosti je svým odlišným způsobem života v mnoha faktorech předurčen k páčání trestné činnosti. U skupiny označené jako bezdomovci je riziko kriminální činnosti o to vyšší, protože se nacházejí v prostředí dalších stejně ovlivněných jedinců. Velké množství osob má již za sebou i výkon trestu odnětí svobody a ne každý si dokáže vyřídit na úřadech dávky umožňující zajištění alespoň minimálních prostředků umožňující přežití. Všechny tyto důvody, na jedincích zanechávají negativní následky.

U osob, které prošly výkonem trestu odnětí svobody, se dá pozorovat skutečnost, že *„výsledkem bývá izolace od společnosti a postupné zafixování kariéry kriminálního recidivisty“* (Vágnerová, 2008, s. 816).

Kriminální činnost bezdomovců spadá spíše do oblasti páčání majetkových deliktů, které zahrnují různé krádeže dle § 247/1a, b, e), trestního zákona. Jedná se zejména o krádeže v obchodech, krádeže kovových materiálů a barevných kovů. Další oblast trestné činnosti směřuje spíše k páčání trestných činů, jako je neplacení výživného § 213/1 trestního zákona, jelikož získané finanční prostředky od státu a z pracovní činnosti, tedy pokud nějakou takový jedinec vykonává, nejsou dostatečné pro naplnění potřeb bezdomovce, ne tak ještě k placení výživného na své potomky. K tomuto bych uvedl dva příklady, které podporují mou úvahu a mají souvislost s praktickou částí mé bakalářské práce.

Ve své profesi policisty jsem se setkal např. s mužem ve věku kolem 45 let, který mě řekl, že své dvě děti neviděl asi 15 let a že nemá finanční prostředky na to, aby nějakým způsobem platil výživné na své děti. Rovněž mě uvedl, že ví o tom, že dluží na výživném bývalé manželce asi 90.000 korun, ale že jednoduše má starost postarat se sám o sebe. Rovněž mě u opětovného výslechu, který jsem s ním sepisoval, ve věci trestného činu neplacení výživného řekl: *„je mě už dopředu jasné, že opět půjdu do výkonu trestu, jako již několikrát předtím, ale nemůžu s tím nic dělat.“*

Rovněž se často setkávám s mužem ve věku 38 let, který má středoškolské vzdělání a který byl již několikrát ve VTOS. Tento spáchal několik drobných krádeží železa nářadí a několikrát se vloupal do různých objektů s cílem odcizit nějakou věc, nebo materiál, který by mohl prodat. Je zajímavé, že nepobírá žádné dávky a žije jen z finančních prostředků, které získá prodejem věcí. Když jsem se jej ptal, proč si nevyřídí alespoň životní minimum, tak mě na to odvětil, že nemá čas ani náladu si něco vyřizovat. Tento si

jednoduše zabral starý nepoužívaný kryt, který užívá již několik let mimo časové úseky pobytu ve vězení a od společnosti nic neočekává a o žádnou pomoc vlastně ani nemá zájem.

4.3 Nezaměstnanost

Podle Buchtové a kol. (2002), výkon jakéhokoliv zaměstnání je pro lidského jedince důležitou součástí života. Když se zamyslíme nad skutečností, že průměrný jedinec pracuje ve všední dny v průměru 8 hodin denně, tak v celkovém shrnutí jde o třetinu života v produktivním věku. Práce je tedy určitou nezanedbatelnou součástí života, kdy se člověk navíc setkává s novými lidmi, vytváří nové kolektivy, navazuje vztahy a stává se ve své činnosti, tedy ve své profesi odborníkem s praktickými zkušenostmi. Práce může přinášet nejen uspokojení po stránce materiální, ale může i posilovat seberealizaci, sebeuplatnění a sebeúctu k sobě samému.

Podle Buchtové a kol. (2002) pro lidského jedince může ztráta zaměstnání znamenat obrovský zásah do života člověka a rovněž traumatizující zážitek, zejména u osob vyššího věku. Člověk si přeci jen zvykne na určitý standard, pracovní činnost a hlavně na kolektiv a své spolupracovníky, kteří se určitým způsobem stávají je druhou rodinou. Při nedobrovolném vyřazení práce ze života u jedince vznikají psychologické, sociální a zdravotní důsledky. Velmi důležitou negativní okolností je i ztráta příjmu, jejímž následkem je vznik ekonomické nejistoty a ztráta sociálních kontaktů. Navíc dochází k narušení pracovních aktivit a rytmu života, na který je člověk zvyklý. Při dlouhodobé ztrátě zaměstnání se dostávají psychické problémy a ne každý jedinec se dokáže s takovou situací vyrovnat.

Ztráta zaměstnání v konečném důsledku může znamenat ztrátu bydlení, domova a rodiny a rovněž sociální vyloučení takového jedince. V České republice nastal velký zlom, po roce 1989, kdy došlo ke ztrátě jistoty mít zaměstnání. Do roku 1989 měl každý člověk zajištěno právo na práci, ba dokonce měl povinnost pracovat. Touto zajištěnou jistotou vznikl určitý stereotyp a člověk si vůbec nepřipouštěl obavy, že by mohl mít problémy s ekonomickým zajištěním rodiny, tedy alespoň co se týká základního životního standardu. Se vznikem tržního hospodářství po roce 1989 se situace velmi rapidně změnila a do té doby téměř

neznámý pojem zvaný nezaměstnanost se stal strašákem nově vzniklé demokratické společnosti.

Pro člověka předem nepřípraveného na takovou situaci se jednalo o obrovský zásah do života a to zejména psychického rázu. V pozdějších letech sice docházelo postupně k dalšímu nárůstu nezaměstnanosti, ale také k tomu, že byl člověk již částečně připraven na skutečnost, že o zaměstnání může přijít. S nezaměstnaností je velmi úzce spojeno i bezdomovectví, jelikož toto se v mnoha případech stalo následkem způsobeným ztrátou zaměstnání.

„Nejtěživěji prožívají ztrátu zaměstnání lidé ve věku 41-50 roků. Tyto skupiny pracovníků provázejí pocity bezradnosti spojené se strachem, psychickou tenzí, nejistotou a s postupnou ztrátou sebedůvěry. Spolu s pracovní rezignací se projevila i rezignace na společenskou aktivitu. Pro zaměstnavatele se starší lidé jeví jako horší investice ve srovnání s mladými. Čím je člověk starší, tím pevnější jsou jeho návykové stereotypy, a tím i obtížněji a pomaleji se přizpůsobuje novým životním situacím“ (Buchtová a kol. 2002, s. 109 - 110).

4.4 Závislosti

Problematika závislostí je velmi široká, nevztahuje se jen na skupiny označené jako bezdomovci, ale na celou společnost a různé společenské vrstvy a to od těch nejhudších až po ty nejbohatší. Závislou osobou tedy může být nejen bezdomovec, kriminálník, dítě, ale i třeba bohatý podnikatel. V otázce závislosti na drogách, nebo gamblerství podstatnou roli hraje i bohatství, tedy množství finančních prostředků, které může jedinec za drogu vydat.

4.4.1 Závislosti na alkoholu

Alkohol je jednou z nejstarších a nejrozšířenějších drog, která je velmi snadno dostupná to vzhledem k možnosti snadného nákupu, ale i přijatelným cenovým relacím pro většinu méně majetné populace. Alkohol tudíž tvoří jednu z nejčastěji užívaných návykových látek i u skupin označených jako bezdomovci, nebo osoby sociálně vyloučené. Dalším z důvodů, které přispívají k užívání alkoholu, je i skutečnost, že dochází velmi rychle po užití i malého množství k odstranění zábran a stimulaci organismu. Při dlouhodobém užívání alkoholu vzniká poškození CNS (centrální nervové soustavy). Vlivem takového užívání

postupně dochází nejen k negativním změnám v oblasti paměti, ale také až k úpadku inteligence. Nebezpečí vzniku závislosti na uvedené návykové látce spočívá v narušení po stránce psychické, jako jsou např. poruchy osobnosti, ale i po stránce somatické, při které vznikají funkční a orgánové poruchy (Vágnerová, 2008).

Každý lidský jedinec se může stát uživatelem psychotropních látek a bezdomovci tvoří jednu z nejohroženějších skupin, protože alkohol může představovat únik před momentální nepříznivou situací, ve které se osoba nachází a kterou nedokáže vyřešit vlastními silami.

Wágnerová (2008), dělí závislosti na alkoholu do čtyř fází.

1. Fáze občasné konzumace - představuje konzumaci alkoholu v menším, přiměřeném množství, zejména ve společnosti, návštěvách, rodinných a jiných oslavách. Může jít o konzumaci alkoholu při vzniku zátěžových situací, kdy tato látka umožňuje rychlé dosažení dobré nálady a uvolnění po stránce psychické. Rizikem však může být zvyšování množství, frekvence a zafixování zkušenosti, že alkohol přináší úlevu.

2. Fáze podnormální, varovná - stoupá tolerance k alkoholu, tento pomáhá k častějšímu řešení zátěžových situací. Jedinec přijímá rizika spojená s užíváním a k získání sebejistoty výkonnosti, nebo zajištění vlastního fungování dochází nejen ke zvyšování dávek, ale i ke zvyšování frekvence užívání. Dochází tedy k nárůstu potřeby užívat alkohol, občasné ztrátě vlastní kontroly s výpadky paměti a jedinec se přestává plně kontrolovat a ovládat.

3. Fáze kritická - dochází ke zvyšování tolerance k užívání alkoholu a vzniku závislosti. Toto stádium je charakteristické ztrátou vlastní kontroly ve vztahu k užívání, jedinec nepřiznává závislost, dochází ke vzniku sociálních problémů (v rodině, společnosti, v zaměstnání a podobně), jedinec se snaží vyhledávat společnost stejně závislých osob, mění se hodnotící systém a osobnostní vlastnosti.

4. Fáze terminální, úpadek - v této nejzávadnější fázi dochází k somatickým změnám a psychickým poruchám, které jsou podmíněny dlouhodobým a trvalým nadužíváním, tedy abúzem. Dochází ke vzniku stále častějších konfliktů, ztrátě zaměstnání, sociálně adaptačním problémům, ztrátě bydlení, bezdomovectví, sociální izolaci a závislosti na alkoholu. V uvedeném stádiu se rovněž vlivem poškození orgánů snižuje tolerance k alkoholu a jedinec je již po požití malé dávky alkoholu pod jeho silným vlivem.

Alkohol se v mnoha případech stává spouštěčem narušených vztahů v rodině, které vedou k jejímu rozpadu, i ke vzniku bezdomovectví, k páchání trestné činnosti a sociálnímu

vyloučení jedince. U bezdomovců jsou pozorovatelná spíše poslední uvedená stádia, jelikož vznik bezdomovectví je již následkem užívání alkoholu a vzniku určité závislosti.

Wágnerová (2008), uvádí, že mezi psychické změny, jež jsou důsledkem abúzu alkoholu, patří zejména: změny emočního prožívání, změny v oblasti kognitivních procesů, změny v chování a osobnostní změny.

4.4.2 Drogové závislosti

Drogová závislost je u skupin označených jako bezdomovci a další sociálně vyloučené osoby méně rozšířena, než závislost na alkoholu. Oproti alkoholu při užívání drog ale dochází k podstatně rychlejšímu vzniku závislosti. U bezdomovců jsou využívány spíše těkavé látky, jako jsou různá ředidla, rozpouštědla a podobně. Nejčastěji užívanými a nejdostupnějšími látkami jsou organická rozpouštědla (toluen a ředidla) a dále léky (sedativa, hypnotika a analgetika).

Podle Hradeckého, Hradecké (1996), je problematika bezdomovců užívajících drogy nejvíce znatelná u osob mladšího věku, a dle výzkumů se jedná zhruba o 80 % mladších bezdomovců, kteří uvedli, že drogu užívají, nebo ji alespoň okusili.

4.4.3 Patologické hráčství

Patologické hráčství, neboli gambling, představuje rovněž jednu ze závažných příčin vzniku bezdomovectví, i když v menším měřítku, než závislosti na drogách a alkoholu. Gambling je charakteristický nutkáním ke hře za každou cenu a tudíž zde vzniká nebezpečí ztráty veškerých finančních prostředků a vzniku zadluženosti, které směřuje ke ztrátě domova. Tento proces oproti užívání alkoholu a drog je velmi rychlý a jedinec se stává bezdomovcem ze dne na den. Patologické hráčství vzniká ve větším měřítku především u populace mladšího věku, kdy dalším následkem jsou změny v oblasti psychiky.

Dle Vágnerové (2008) jsou typickými znaky patologického hráče změny emočního chování spojené s vnitřním napětím, změnami v uvažování, hodnocení a s pocity beznaděje a deprese po určité době hraní.

5 OSOBNOST BEZDOMOVCE

Vágnerová (2008) uvádí, že u bezdomovců je možno pozorovat snížení některých schopností a tudíž nedostatečnou orientaci v lidském životě. Příčinou a důsledkem jejich životního stylu mohou být např. psychické změny, které ovlivňují jejich další chování. Při vzniku sociální zátěže dochází velmi často k nepřiměřenému jednání, které nemůže vyřešit jejich problémy, ale spíše způsobuje jen negativní následky a tudíž další zhoršení situace. Bezdomovci zpravidla nedovedou řešit situaci vlastními silami a objevuje se u nich spíše apatické chování spojené s beznadějí. U těchto jedinců chybí, nebo jsou potlačeny vlastnosti a schopnosti jako je vytrvalost, schopnost ovládat své chování a vyznačují se rezignací s vlastním stavem, ve kterém se nacházejí. Takto vyloučení jedinci své problémy ve většině případů neřeší, ale spíše se snaží od problémů utíkat. Vzniká postoj naučené bezmocnosti, jež je pro tuto skupinu charakteristický a také názor, že nemá žádnou cenu pokoušet se o změnu. Tímto dochází k sociální izolaci skupiny a úpadku osobnosti, který se projevuje např. ztrátou zájmu o vlastní zevnějšek, hygienu a omezuje se jen na minimální uspokojování základních životních potřeb. Dochází k závislosti vyloučeného jedince nejen na státních sociálních institucích, ale i na pomoci neziskových organizací a charitativních zařízeních.

U bezdomovců, dochází podle Vágnerové (2008) ke snížení následujících schopností

1. **potřeby stimulace** - dochází k potlačení snahy získávat nové zkušenosti, která pro takového jedince nemá žádný smysl a spíše bývá považována za obtěžující a nežádoucí.
2. **potřeby bezpečí a citového vztahu** – u bezdomovce zpravidla úplně chybí jakákoliv stabilní citová vazba a tudíž i pocit jistoty soukromí domova. Dochází k dlouhodobému citovému strádání, náhradnímu uspokojování, např. orálním, nebo k přesměrování citů na zvířata, která v této situaci plní funkci společníků.
3. **potřeby seberealizace** – je potlačena velmi silně a někdy u bezdomovce úplně chybí. S nedostatkem této potřeby je velmi úzce spojena rezignace k vzniklé situaci, sebeúcta a nízké sebevědomí. Jednání jedince směřuje jen k dosažení těch nejzákladnějších cílů, jako je získání stravy a místa, kde se dá nejbližší noc přespat, nebo spíše přečkat.
4. **potřeby otevřené budoucnosti** – bezdomovec nedokáže v mnoha případech vlastními silami a bez pomoci řešit ani přítomnost, je pro něj uvažování o budoucnosti, nebo dokonce plánování úplně nesmyslné.

6 SPECIFIKA MUŽŮ A ŽEN BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

Jedním z nejviditelnějších rozdílů je skutečnost, že na ulici i v různých zařízeních se setkáváme s větším počtem bezdomovců mužského pohlaví, oproti pohlaví ženskému.

Hradecký, Hradecká (1996) uvádějí, že muži, s nimiž přicházíme do kontaktu na ulicích, nádražích a dalších veřejných plochách a zařízeních, jsou oproti ženám méně ochotní ke spolupráci a jsou méně spolehliví. U mužů bezdomovců často dochází k vytvoření nepřátelství k jiným osobám v krátkém časovém období života na ulici a existuje velké množství mužů bezdomovců, kteří jsou spíše svobodní.

Naopak ženy se dokážou lépe adaptovat na prostředí, jsou sdílnější a ochotnější ke spolupráci, častěji se u nich objevuje plachost, solidarita ale i určitá sebekázeň. U žen je situace opačná, jelikož převážná část bezdomovkyň je, nebo byla vdaná.

Společným znakem obou skupin je například nevíra v nějaký úspěch, uzavřenost do sebe, závislost na návykových látkách a alkoholu, beznaděj a určité smíření s životem na ulici v sociálním vyloučení.

Dle statistik je zřejmé (Hradecký, 2006), že rozdíly mezi zastoupením mužského a ženského pohlaví jsou v místech, kde byly prováděny různé výzkumy v počtu a pohlaví bezdomovců asi 4:1. Při sčítání v hlavním městě Praze, z roku 2004 bylo z celkového počtu 3 096 bezdomovců zjištěno 14% žen a 86% mužů a při sčítání v moravské metropoli Brno 2006, bylo z celkového počtu 1 179 osob napočítáno 27,5% žen a 72,5 % mužů.

7 SOCIÁLNÍ PRÁCE S BEZDOMOVCI

Posláním sociální práce je navázání kontaktu mezi sociálním pracovníkem a klientem, který směřuje jednak k prosazování a dodržování norem společnosti a dále k pomoci osobě, jež je na tuto pomoc odkázána. Pomoc sociálního pracovníka je z velké části vázána na potřeby osob, které jsou z různých důvodů vyloučeny ze společnosti, nedokážou se do ní samy začlenit a potřebují k tomu pomoc druhého. Základem úspěchu sociálního pracovníka je především navázání určitého vztahu s klientem, který je založen na spolupráci, důvěře, a respektu (Matoušek, 2001).

Sociální pracovník pracující s bezdomovci by měl dodržovat následující zásady:

- pozorně naslouchat klientovi a projevovat zájem o jeho problém
- pomáhat klientovi přesně identifikovat problém
- nabízet možnosti a pomoc k vyřešení problému
- udělat si dostatek času na klienta a získat si jeho důvěru

Jedním z nedůležitějších úkolů profesionála je zajistit, aby mu klient důvěřoval a získal pocit bezpečí. Každý jedinec ve svém životě samostatně zvládá velké množství problémů, ale někdy dochází k situaci, kdy člověk potřebuje pomoc jiného, neboť sám není schopen se s vzniklou situací vyrovnat. Spouštěčem takové neschopnosti může být např. ztráta zaměstnání, bydlení, nebo narušené vztahy v rodině.

Dle Úlehly (2005), se každý sociální pracovník a to ať už pracující s klientem, např. jako zaměstnanec různých sociálních institucí, neziskových organizací, nebo pracovník působící přímo v terénu opírá především o tři hlavní opěrné body.

1. Prvním bodem je dodržování zákonů, předpisů a možností, které z nich vyplývají
2. Druhý bod představují názory, postoje, způsoby myšlení, přání, přesvědčení, jež z člověka dělají klienta
3. Třetím bodem je odbornost sociálního pracovníka k řešení klientových problémů, neboť tento tvoří prostředníka mezi klientem a dodržováním norem.

Velmi důležitou součástí sociální práce je etický kodex, neboť určitým způsobem organizuje a usměrňuje chování a řízení a postup sociálního pracovníka ve vztahu ke

klientovi. Je průvodcem, který sociální pracovníky jednak usměřňuje a reguluje v oblasti sociálního chování, ale také klienty chrání před možným zneužitím úřední moci, nebo zanedbání péče sociálního pracovníka.

Dle Matouška a kol.(2003) etický kodex zahrnuje zejména

- respekt ke klientům, kteří využívají pomoci sociálního pracovníka
- sebeurčení a dodržování základních lidských práv klienta
- jedinečnosti jedince a potřebě jeho seberealizace
- vedení klienta k vlastní zodpovědnosti za své jednání
- snaha o zapojení klienta do řešení jeho vlastního problému
- zajištění sociální spravedlnosti spravedlivým rozdělením zdrojů
- etnická práce s důvěrně sdělenými informacemi ze strany klienta

7.1 Sociální kurátor

Peče o bezdomovce, jako o osoby ohrožené sociálním vyloučením, osoby nepřizpůsobivé a problematické spadá do působnosti sociálních kurátorů. Jedním ze základních úkolů sociálního kurátora je sociální poradenství spojené a poskytováním informací a řešení problémů osob, které se dostaly do nepříznivé životní a sociální situace. Tato činnost zahrnuje zejména:

- prvotní poskytnutí informace, která dává možnost řešit nepříznivou sociální situaci klienta
- předání informace klientovi o možnosti výběru sociální služby, o aktivitách a různých formách pomoci, jako jsou např. sociální dávky a podobně.
- podání základních informací nejen o právech ale i o povinnostech uživatele sociální služby a které mají zabránit sociálnímu vyloučení jedince, nebo vytvoření závislosti na využívání sociální služby.

Dalšími úkoly, které spočívají v činnosti sociálního kurátora, je zajištění odborného sociálního poradenství, které dle Gojové a kol. (2007) zahrnuje zejména:

- zprostředkování služeb, předání kontaktů a kontakt se společenským prostředím
- poradenství, které umožňuje klientovi orientovat se v sociálních systémech, právu, vzdělání a další sociálně terapeutické činnosti.
- zajištění pomoci klientovi, které umožňuje řešení osobních záležitostí klienta, zajištění oprávněných zájmů směřujících k uplatnění práva klientů.

7.2 Metodik prevence

Metodici sociální prevence působí na krajských úřadech a jsou pověřeni především metodickým vedením sociálních pracovníků. Stěžejní činností metodika sociální prevence je tedy především metodika, metodické vedení, poradenství, konzultace a další činnost v oblasti sociální práce s osobami sociálně vyloučenými. Důležitou náplní práce je poskytování odborné a metodické pomoci obcím a rovněž organizování kontroly činnosti obcí v sociální oblasti. Metodik sociální prevence nepřichází do přímého kontaktu s osobami, které tuto pomoc potřebují, ale spíše řídí pracovníky v sociální oblasti, kteří sociální pomoc zprostředkovávají.

Dle Gojové a kol. (2007) spočívají hlavní úkoly metodika především v těchto činnostech:

- zajištění pravidelných setkání se sociálními kurátory
- zajištění vzdělávání sociálních kurátorů a zprostředkovávání odborných seminářů k sociální problematice
- na úrovni kraje provádí monitorování dosahování stanovených cílů obcí k zajištění sociální pomoci osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením
- zajištění aktuálních změn v adresáři kurátorů kraje, jeho doplňování
- informování kurátorů o legislativních změnách, poskytování hesel Vězeňské služby a zveřejňování aktivit v databázi služeb sociální prevence a vedení Informačního portálu.

7.3 Streetworker

Uvedený pojem představuje specificky orientovaného sociálního pracovníka a to především jeho vymezením práce, která probíhá na ulici a je charakteristická přímým kontaktem s klientem v jeho vlastním prostředí. Streetworker, představuje typ sociálního pracovníka, jež může pracovat jako sociální asistent, který tvoří součást státního systému sociálního zabezpečení zabývající se prevencí vzniku a rozvoje patologických jevů, nebo může být pracovníkem různých neziskových organizací, které doplňují činnost orgánů státních.

Streetwork představuje „specifickou vyhledávací, mobilní terénní sociální práci, která zahrnuje aktuální nízkoprahovou nabídku sociální pomoci uživatelům drog a osobám, zpravidla mladšího věku, žijícím rizikovým způsobem života, u nichž je předpoklad že sociální pomoc potřebují a dosud nejsou v kontaktu se sociální institucí. Tyto osoby (klienti) jsou kontaktovány ve svém přirozeném prostředí, tzn. V místech a v době, kde a kdy se nejvíce vyskytují“ (Matoušek, 2003, s. 169).

Matoušek a kol. (2003) uvádí, že cílovou skupinu, s níž pracují sociální pracovníci, tvoří tyto jedinci

- mladiství a děti, jež tráví převážnou většinu času na ulici na úkor školy a rodiny
- patologičtí hráči a jedinci závislí na drogách a dalších návykových látkách
- osoby bez přístřeší, tedy osoby označené jako bezdomovci
- skupiny jako jsou skinheads, punkeři, sprejeři – graffiti, squateři apod.
- prostitutky, nebo prostituti
- sportovní fanoušci (zejména fotbaloví) a další skupiny organizovaných vandalů

8 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ BEZDOMOVČŮM

Po roce 1989 i v souvislosti s nově vznikající problematikou dosud téměř neznámého pojmu bezdomovectví začalo postupně vznikat velké množství organizací, nadací a dalších institucí pomáhajících jedincům, kteří se dostali do sociálních problémů.

Pokud bych chtěl najít nějaký pozitivní vztah mezi problematikou bezdomovectví, pomocí bezdomovcům, společností a třeba i Policií, tak je to jednoznačně vznik Azylových domů a podobných organizací, které jednak monitorují množství a pohyb bezdomovců, snižují negativní následky, chrání ostatní občana a rovněž pomáhají policii třeba jen tím, že tyto osoby soustředí na určitém místě, pod částečnou kontrolou a se snahou vyloučené jedince vychovávat (Novák, 2009).

Novák (2009, s. 7) uvádí: „*nedokáži si vůbec představit možnost, že by tato zařízení neexistovala, protože by to znamenalo minimálně, dle mého názoru až dvojnásobné množství bezdomovců na ulici a s tím i spojený nárůst v oblasti páchaní trestné činnosti.*“

8.1 Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra jsou důležitou součástí pomoci nejen dospělým, ale i dětem a mládeži.

Hlavním úkolem je zajištění ambulantní a v případě nutnosti i terénní péči sociálně vyloučeným a osobám a dále osobám bez přístřeší (zákon č. 108/2006).

Tato péče zahrnuje dle Matouška a kol. (2003) zejména vytvoření podmínek pro osobní hygienu, pomoc při osobní hygieně, ale i bezúplatné zajištění stravy. Nízkoprahová centra zajišťují rovněž důležitou pomoc, která směřuje k osobám mladšího věku, jako jsou děti a mládež. Důležitými cíly je snaha o předcházení a snižování zdravotních a sociálních rizik u této cílové skupiny. Tato pomoc má rovněž přispět k řešení nepříznivé sociální situace dětí a mládeže, výchovné a vzdělávací působení a také pomoc při kontaktu se společností, nebo rodinnými příslušníky.

8.2 Noclehárny

Noclehárny z celkového pohledu tvoří jednu ze základních možností pomoci osobám, které nemají kde přespat a potřebují okamžité, třeba jen přechodné řešení své momentální situace.

Dle zákona o sociálních službách (č. 108/2006, § 63) je hlavní náplní noclehárny poskytování ambulantních hygienických služeb a přenocování osobám bez přístřeší, které mají zájem toto zařízení využít.

Pohovorem se sociálními pracovníky na MěÚ Otrokovice jsem si ověřil, že pokud jsou náklady za ubytování z části hrazeny MěÚ Otrokovice, jsou tito klienti dostatečně motivováni k tomu, aby využili služeb noclehárny, nepohybují se jen po Otrokovicích a tímto určitě dochází i ke snížení nápadu trestné činnosti převážně v lokalitě Bařov, kde je Azylový dům umístěn.

Samozřejmě ani provoz tohoto zařízení nebyl a ani v současné době není bez problémů, různých incidentů a konfliktů mezi zaměstnanci a klienty, když se spíše zaměříme na provoz noclehárny. Přeci jen, v domě a s ním spojenou noclehárnou je ubytováno množství klientů, kteří zrovna netvoří ideální společenskou skupinu a tudíž i soužití mezi muži různých věkových skupin, závislostí, povah a rozmarů přináší někdy nemalé nepříjemnosti (Novák, 2009).

Novák (2009, s. 8) dále uvádí: *„obyvatelé noclehárny, která je součástí azylového domu Samaritán, nejsou občany Otrokovic velmi oblíbeni, nicméně dle mého názoru je určitě přijatelnější varianta, když jsou soustředěni na jednom místě a tudíž pod určitou kontrolou, jak ze strany zaměstnanců, tak i ze strany Policie.*

8.3 Azylové domy

„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, (zákon č. 108/2006 Sb., § 57, s. 61).

Jedním z pozitivních faktorů je i to, že ubytovaní klienti získávají základní hygienické návyky, zvykají si na určitý řád, protože jsou zapojeni do běžného chodu ubytovny, třeba povinností pravidelně se věnovat úklidu. Velmi pozitivním faktorem je i skutečnost, že se mohou zapojit do různých pracovních aktivit a tudíž si při výrobě drobností přivydělat i nějaký finanční obnos. Toho ale zpravidla využívají jen klienti dlouhodobě ubytovaní, kteří poznali, že v Azylovém domě je jim lépe než na ulici a že jim noclehárna určitým způsobem vytváří nový domov. Nemalým přínosem je i to, že tímto vzniká pro sociální pracovníky prostor s takovými klienty dále pracovat a začleňovat je do běžného života ve společnosti.

Azylové domy a další neziskové organizace jsou důležitou součástí pomoci, jež umožňuje reagovat na negativní sociální vlivy, které vznikají jako důsledek určitého rozdělení společnosti na jedince bohatší, schopnější a zdravé oproti jedincům postiženým chudým, méně schopným a sociálně vyloučeným. Neziskové organizace se tudíž snaží reagovat na pomyslné nůžky tvořící rozdíly mezi těmito skupinami. Chápu, že stát nemůže financovat provoz všech neziskových organizací a že jejich vznik a přidělované dotací musí procházet velmi důslednou kontrolou. Rovněž je velmi důležité provádět monitorování činnosti těchto organizací a v závislosti s úspěšností, prospěšností a výsledky možná i přidělování rozsahu státních dotací.

(Novák 2009, s. 9) uvádí: „*kdybych si sám, jako obyčejný občan měl představit, že by se například Azylové domy ocitly bez dotací státních, nebo jiných, které zajišťují jejich provoz, došlo by dle mého názoru ke vzniku chaosu a určitě i ke zvýšení kriminality v celé České republice.*

8.3.1 Azylový dům Samaritán Otrokovice

Azylový dům Samaritán je provozován Charitou sv. Anežky, avšak spolupracuje i s dalšími neziskovými organizacemi a to i státními, jako jsou orgány Policie, soudy, sociální odbory a další. Důležitost Azylového domu Samaritán a především jeho noclehárny spočívá v pomoci při uspokojování základních životních potřeb osob bez přístřeší, prevenci vzniku sociálně patologických jevů, ubytování a také zabránění vyloučení této sociální skupiny ze společnosti. Tímto působením dochází ke zmírnění dopadu problému bezdomovectví ve Zlínském kraji. Pracovníci Azylového domu pomáhají také při vyřizování dokladů a další administrativy, týkající se třeba i příspěvků na ubytování, které poskytuje MěÚ Otrokovice. Součástí Azylového domu je i noclehárna

pro muže bez přístřeší s kapacitou 35 ubytovacích míst, které tvoří pokoje po 2, 3 a 4 lidech. Azylový dům nepracuje jen s osobami, které toto zařízení navštěvují, ale rovněž s osobami na ulici, třeba pomocí mobilní kanceláře ve vozidle, kde sociální pracovníci pomáhají bezdomovcům např. s vyřizováním osobních dokumentů, nebo v zimních měsících s rozvozem teplé stravy (Polák, 2004).

V zimních měsících bývá noclehárna naplněna na 100%, postupně s oteplením v letních měsících se využitelnost míst postupně snižuje asi na 60% a v domě zůstávají jen stálí klienti, kteří si zvykli na ubytovací řád a režim v Azylovém domě a také na jistotu mít každý kde přespat. Poplatek za ubytování v noclehárně činí 50,- Kč na noc, což se některým klientům v letních měsících zdá jako zbytečně vynaložená částka, kterou mohou využít například na nákup alkoholu cigaret a podobných, pro ně velmi důležitých potřeb (Novák, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 BEZDOMOVECTVÍ VE MĚSTĚ OTROKOVICE

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodl zmapovat bezdomovce/osoby bez přístřeší, kteří se pohybují v konkrétní lokalitě, tedy ve městě Otrokovice. Uvedené město je druhé největší v okrese Zlín, co se týká rozlohy a počtu 20 tisíc obyvatel. Stejně jako v jiných městech jsou i zde bezdomovci viditelní téměř na každém kroku. Město Otrokovice tvoří dvě poloviny a dá se říci, že výskyt bezdomovců je rovnoměrně rozložen. Hlavním důvodem je především skutečnost, že ve středu města a v přilehlých součástech Kvítkovice a Trávníky se nachází množství supermarketů, nádraží ČD, centrum Charity a státní instituce. V druhé polovině s názvem Bařov, je umístěno nádraží ČAD a Azylový dům Samaritán Otrokovice.

Výzkumný vzorek tvoří všichni bezdomovci žijící, nebo se pohybující ve městě Otrokovice v konkrétním období od měsíce listopadu do měsíce prosince roku 2009, kdy byl výzkum realizován. Nejedná se jen osoby, které využívají pomoci Azylového domu Samaritán Otrokovice, ale i jedince, jež se pohybují přímo na ulici, přespávají v různých stavbách a přístřešcích a na dalších volně přístupných místech. Tento výzkumný vzorek tedy tvoří bezdomovci, kteří jsou označováni jako zjevní i skrytí.

9.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce bylo

- Charakterizovat osoby bez přístřeší, žijící v lokalitě města Otrokovice, z hlediska jejich věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu, vztahu k návykovým látkám a jejich trestní minulosti a zjistit příčiny, které byly důvodem vzniku bezdomovectví.

Vedlejším cílem praktické části bakalářské práce bylo

- Zjistit, jakým způsobem respondenti využívají sociálních služeb a jak hodnotí kvalitu jejich poskytování.
- Zjistit jakým způsobem využívají možnosti pobírání sociálních dávek a jak jsou s touto pomocí státu spokojeni
- Zjistit, zda by chtěli svou současnou situaci změnit.

9.1.1 Výzkumné otázky

Rozhodl jsem se ověřit následující výzkumné otázky.

VO 1:

Jaká je struktura bezdomovců, žijících v lokalitě Otrokovice z hlediska jejich věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu, vztahu k návykovým látkám a jejich trestní minulosti? (otázky č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13)

VO 2:

Využívají bezdomovci, žijící v lokalitě Otrokovice sociálních služeb? – konkrétně Azylového domu (otázka č. 10)

VO 3:

Pobírají bezdomovci žijící v lokalitě Otrokovice některou ze sociálních dávek? (otázka č. 11)

VO 4:

Jsou bezdomovci, žijící v lokalitě Otrokovice spokojeni se sociální pomocí státu? (otázka č. 14)

VO 5:

Jsou bezdomovci (*z těch, kteří ho využívají*), žijící v lokalitě Otrokovice spokojeni s pomocí pracovníků Azylového domu? (otázka č. 15)

VO 6:

Chtějí bezdomovci svůj současný stav změnit? (otázka č. 16)

9.2 Výzkumná metoda

Pro svůj výzkum jsem se rozhodl využít kvantitativního šetření, kdy jsem zvolil metodu dotazníku. Smyslem dotazníkového šetření bylo oslovit pokud možno celou populaci bezdomovců, žijících ve městě Otrokovice. Uvedenou metodu jsem vyhodnotil jako nejvhodnější pro zjištění potřebných informací. Anonymita dotazníků, dle mého názoru umožnila, že se respondenti vyjádřili pravdivě a nedošlo k nežádoucímu zkreslení podaných informací.

Dotazník je složen z 16 otázek

Celkem bylo osloveno 27 mužů přespávajících v uvedených měsících v Azylovém domě Samaritán Otrokovice, 2 ženy a 25 mužů, kteří se pohybují na ulici, nebo přespávají mimo pobytová zařízení sociálních služeb.

Z uvedených 54 mužů a žen vyplnilo dotazník 51 respondentů, což znamená návratnost 94%.

9.3 Realizace výzkumu

Dotazníky byly vyplněny koncem měsíce listopadu a začátkem měsíce prosince roku 2009. Celkem 26 ks dotazníků jsem rozdál sám v Azylovém domě Samaritán a další potom na různých místech ve městě Otrokovice, jako je nádraží ČD, náměstí a podobně. S vyplněním části dotazníků s respondenty na ulici, kteří tvoří určenou cílovou skupinu, mně pomohla kolegyně ze zaměstnání. Při vyplňování dotazníků v Azylovém domě jsem byl přítomen z důvodu poskytnutí doplňujících informací v případě nejasností.

Druhá polovina dotazníků byla vyplněna s bezdomovci přímo na ulici, nebo v provizorních přístřešcích a obydlích v průběhu 1 měsíce, na přelomu listopadu a prosince r. 2009. Tyto byly vyplňovány s jednotlivci, nebo menšími skupinkami. U této skupiny jsem po domluvě s respondenty zvolil taktiku vlastního vyplňování, kdy otázky jsem osobám předčítal a následně jsem označoval uvedené možnosti. Uvedenou taktiku jsem zvolil na základě provedené pilotáže, při které jsem zjistil, že většina bezdomovců z ulice měla různé zdravotní problémy, nakažlivé nemoci a špatný zrak a tudíž jim tato varianta více vyhovovala. Stejným způsobem postupovala i kolegyně.

9.3.1 Provedení pilotáže

(Chráška, 2007, s. 26) uvádí: „*cílem pilotáže je získání předběžných informací o dané problematice.*“

Po zvážení různých možností jsem se rozhodl, že před vlastním výzkumem provedu pilotáž, jejímž cílem bylo především zjistit, zda je dotazník správně vypracován a zda je splněna podmínka validity, tedy zda dotazník zjišťuje skutečnosti, na které je zaměřen celý výzkum. Při pilotáži jsem rozdál 3 ks dotazníků náhodným bezdomovcům. Tento menší počet jsem zvolil i z důvodu, že moje celková skupina pro vlastní výzkum nebyla veliká.

Při vyplňování dotazníků kontrolní skupinkou jsem zjistil, že některé otázky je nutno opravit a přidat více možností k výběru. Zejména u otázek č. 8, 9 a 11, jsem přidal na výběr několik možností. Prostřednictvím pilotáže jsem dále zjistil, že je velmi důležité navázat kontakt a získat si důvěru osob bez přístřeší, což mě pomohlo i při výzkumu, který jsem následně prováděl.

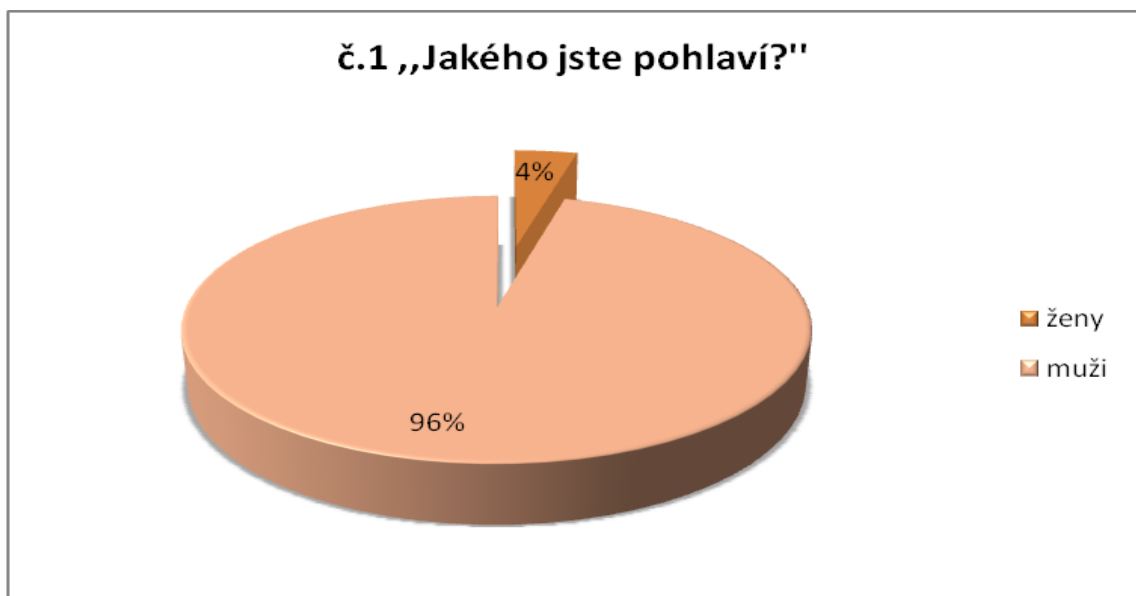
9.3.2 Motivační prvek a náklady na výzkum

Při provádění pilotáže jsem si rovněž ověřil, že je důležité mít pro tyto vyloučené osoby nějaký motivační prvek, proto jsem zakoupil 10 krabiček cigaret, které jsem využil při vlastním výzkumu. Tato menší investice se mně vyplatila, jelikož když jsem vždy před rozdělením dotazníků slíbil respondentům po odevzdání dotazníku odměnu v počtu 4 ks cigaret. Tímto způsobem jsem si získal jejich sympatie a celková návratnost všech rozdaných dotazníků byla 94%. Původně jsem přemýšlel o jiné formě odměny jako je např. strava, ale toto se nesešlo s ohlasem respondentů, s kterými jsem prováděl vyplňování dotazníku v terénu. Rovněž jsem uvažoval o drobné finanční odměně, ale za tuto by si stejně respondenti zakoupili cigarety, nebo alkohol, proto jsem nakonec zůstal u odměny ve formě několika cigaret, i když jsem věděl, že ani toto není ideální řešení. Co se týká celkových nákladů na celý výzkum, investoval jsem částku ve výši 500,- Kč.

9.4 Vyhodnocení výzkumu

Návratnost dotazníků byla 94%. Po jejich následné analýze byl jeden dotazník vyřazen jako nesprávně vyplněný a dále jsem pracoval s 50 ks dotazníků, který byly vyplněny správně. V tabulkách jsem zobrazil jen ty možnosti, ve kterých se respondenti vyjádřili a dále jsem již nepracoval s nulovými hodnotami a to z důvodu snadnější orientace v grafech.

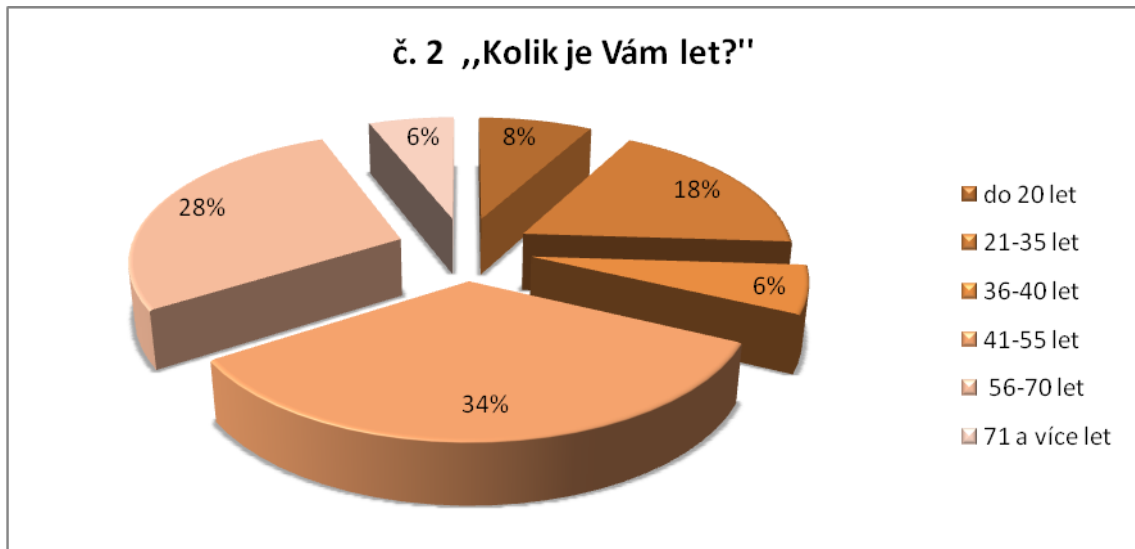
Zjištění pohlaví respondentů

Graf č. 1

Otázkou č. 1 jsem zkoumal VO 1, kdy bylo zjištěno, že 96% respondentů (48 osob) je mužského pohlaví a 4 % respondentů (2 osoby) jsou pohlaví ženského.

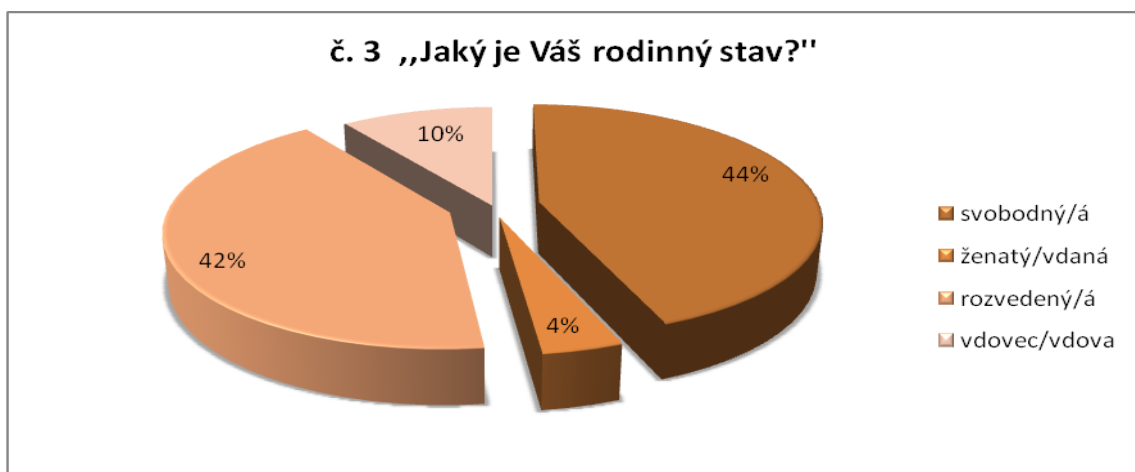
Věk dotazovaných respondentů

Graf č. 2

Otázka č. 2 zkoumající VO 1, byla zaměřena na stáří bezdomovců/osob bez přístřeší, kdy jsem zjistil, že 68% bezdomovců má více jak 40 let. Nejpočetnější skupinou jsou osoby zařazené do věkové hranice 41 až 55 let.

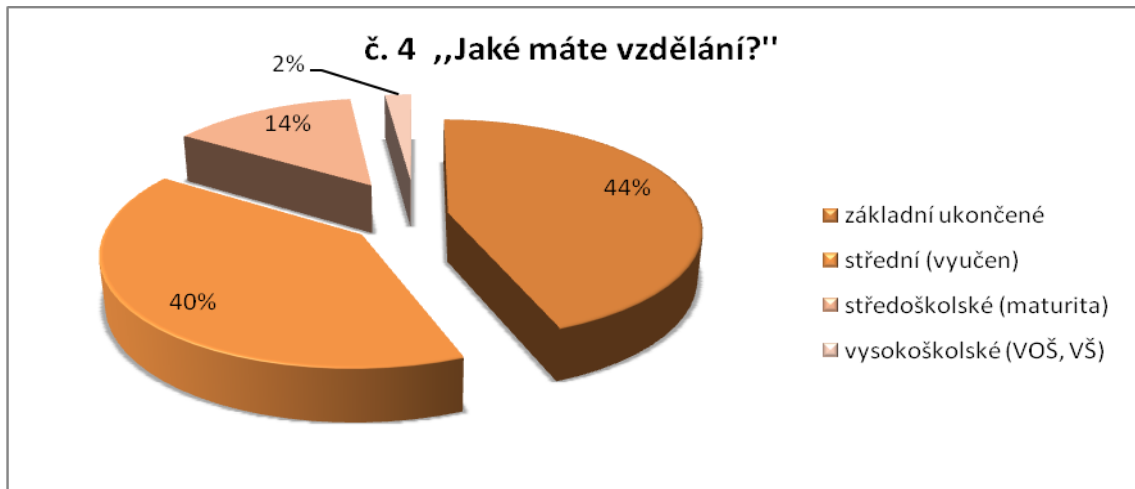
Zjištění rodinného stavu respondenta

Graf č. 3

Otázkou č. 3 jsem zkoumal VO 1. Šetřením bylo zjištěno, že u 52% respondentů tvoří rozvedení a ovdovělí. Dále 44% bezdomovců je svobodných a jen 4% respondentů uvedlo možnost ženatý, nebo vdaná.

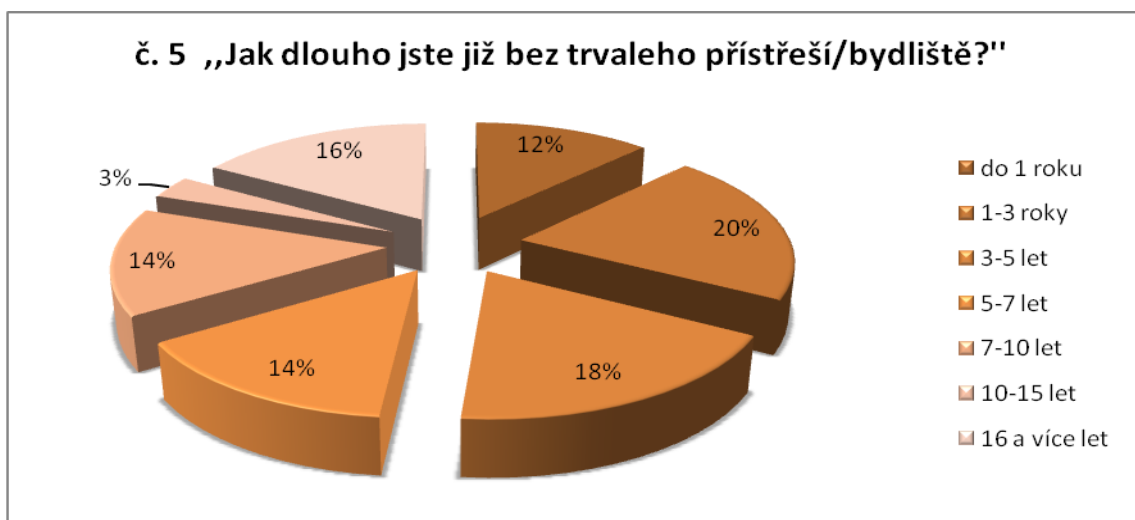
Dosažené vzdělání respondentů

Graf č. 4

Otázkou č. 4 jsem zkoumal VO 1. Dle výsledků bylo zjištěno, že 44% respondentů má ukončeno základní vzdělání a 40% respondentů má střední vzdělání a je vyučeno v oboru. Zajímavá je i skutečnost, že 2% respondentů (1 osoba) má ukončené vysokoškolské vzdělání.

Doba, po kterou je respondent osobou bez přístřeší

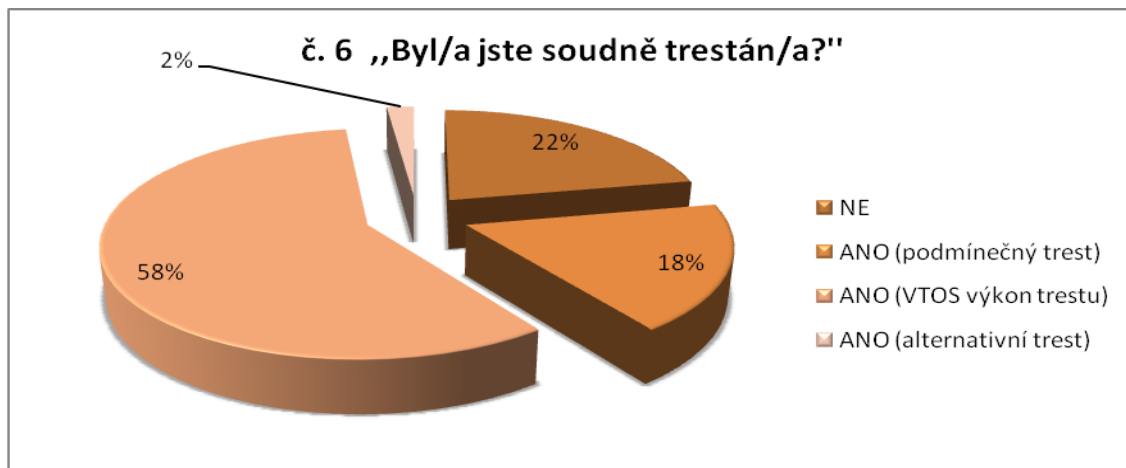

Graf č. 5

Otázkou č. 5 jsem zkoumal VO 1. Šetřením jsem zjistil, že 68% bezdomovců pohybujících se ve městě Otrokovice v konkrétním čase, je osobou bez trvalého

bydliště/přístřeší již více jak 3 roky. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že 16% respondentů je bezdomovcem 16 a více let.

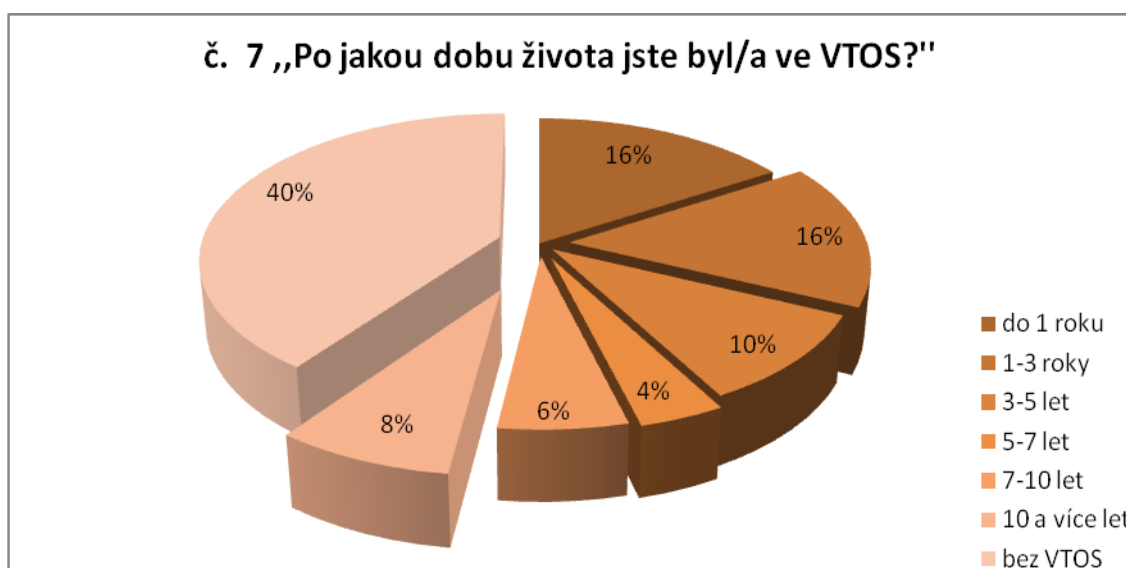
Trestná činnost respondenta

Graf č. 6

Otázkou č. 6 jsem zkoumal VO 1. Dle výsledků bylo zjištěno, že 78% bezdomovců pohybujících se ve městě Otrokovice v konkrétním čase, již bylo soudně trestáno.

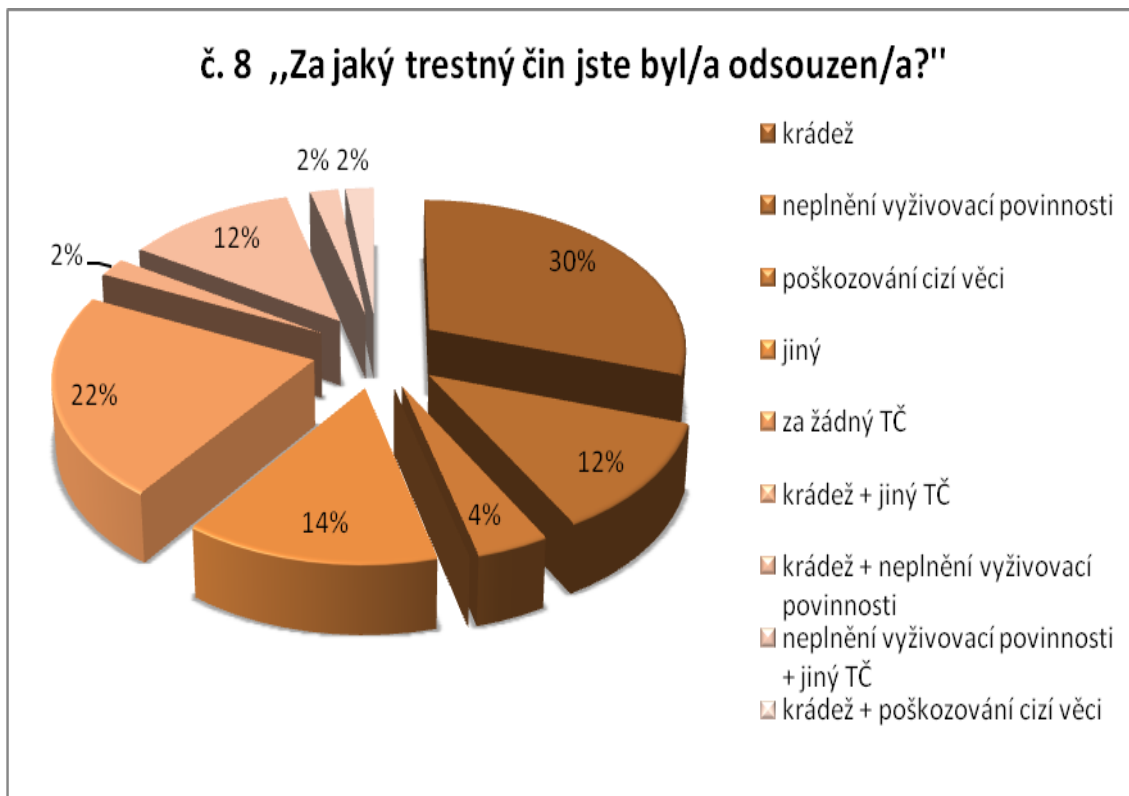
Doba strávená ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS)

Graf č. 7

Otázkou č. 7 jsem zkoumal VO 1. Dle odpovědí respondentů bylo zjištěno, že 60% bezdomovců již bylo ve VTOS a z toho 8% jedinců dokonce po dobu delší jak 10 let.

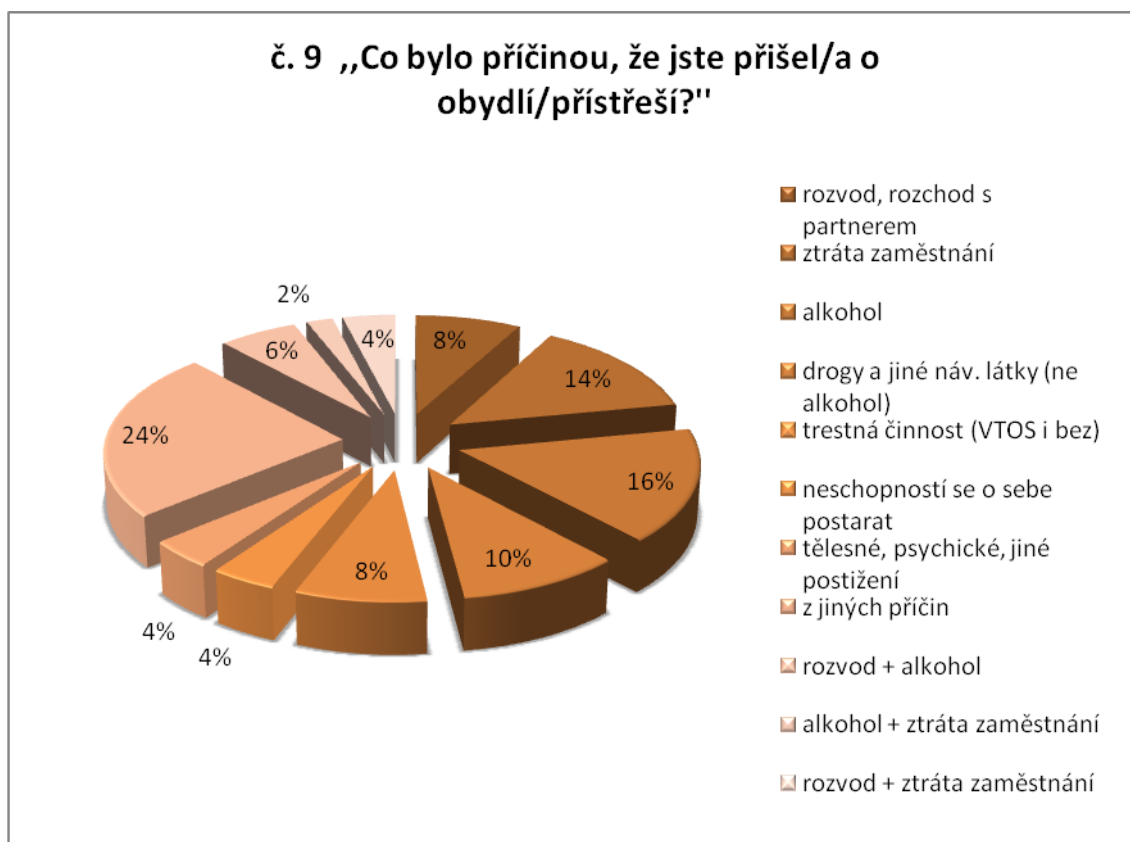
Druh páchaní trestné činnosti respondenta

Graf č. 8

Otázkou č. 8 jsem zkoumal VO 1. Šetřením bylo zjištěno, že 60% bezdomovců spáchalo trestný čin krádež, nebo neplnění vyživovací povinnosti. V některých případech byla zjištěna i kombinace s jinými trestnými činy.

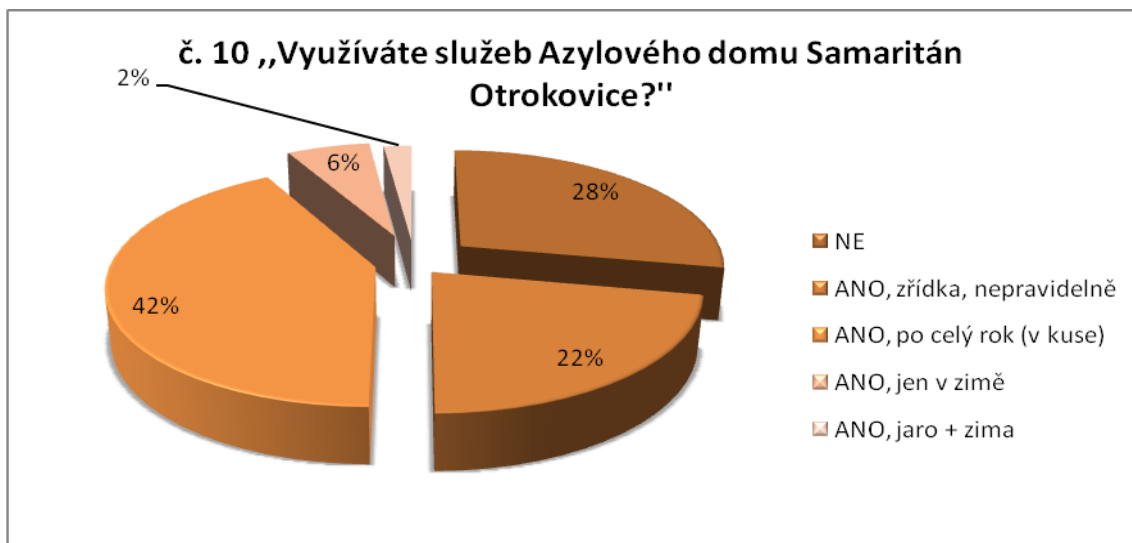
Příčiny vzniku bezdomovectví

Graf č. 9

Otázkou č. 9 jsem zkoumal VO 1. Dle výsledků jsem zjistil, že 36% bezdomovců uvedlo jako příčinu bezdomovectví rozvod, rozchod s partnerem, nebo alkohol, v některých případech v kombinaci s jinou příčinou.

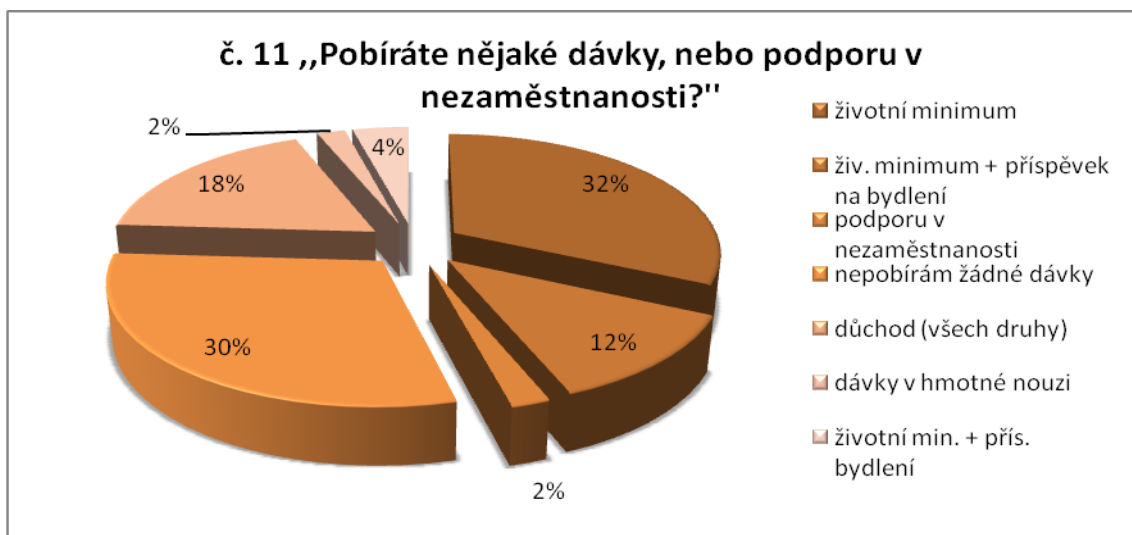
Využívání Azylového domu Samaritán Otrokovice

Graf č. 10

Otázkou č. 10, jsem zkoumal VO 2. Šetřením bylo zjištěno, že 28% bezdomovců vůbec nevyužívá Azylového domu Samaritán. Dále bylo zjištěno, že celkem 64% respondentů využívá Azylový dům (po celý rok 22%, v zimě 42%).

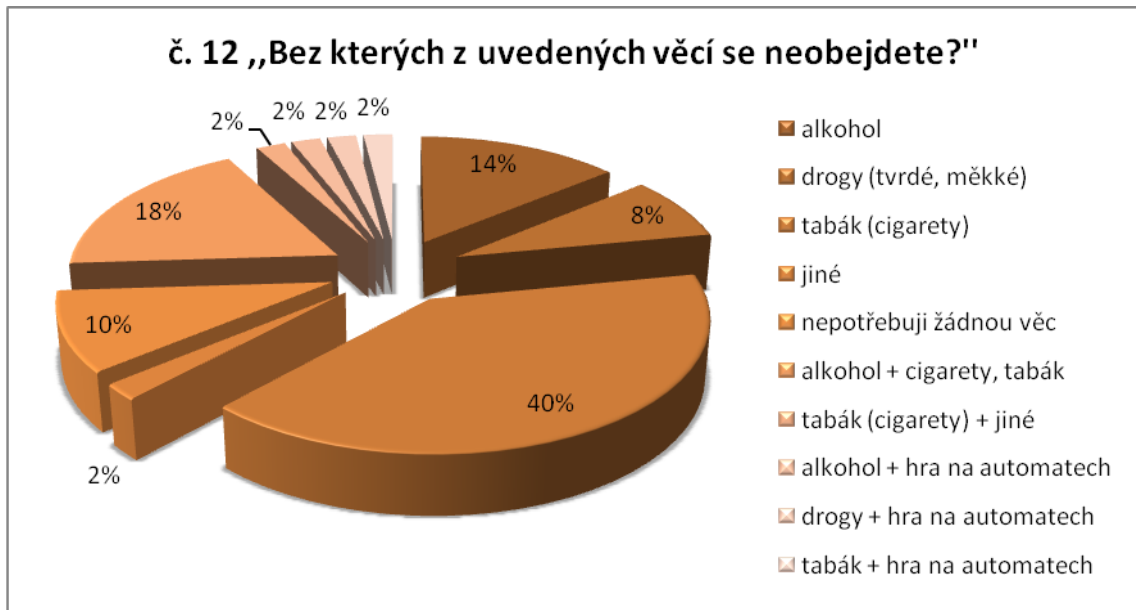
Pobírání sociálních a jiných dávek respondenty

Graf č. 11

Otázkou č. 11 jsem zkoumal VO 3. Šetřením bylo zjištěno, že 30% respondentů nepobírá žádné dávky, podporu v nezaměstnanosti, ani žádný typ důchodu.

Závislost respondenta na nějaké látce, nebo činnosti

Graf č. 12

Otázkou č. 2 jsem zkoumal VO 1. Šetřením bylo zjištěno, že 88% respondentů se neobejde bez alkoholu, drog, nebo tabáku, někdy i v kombinaci s jinou závislostí.

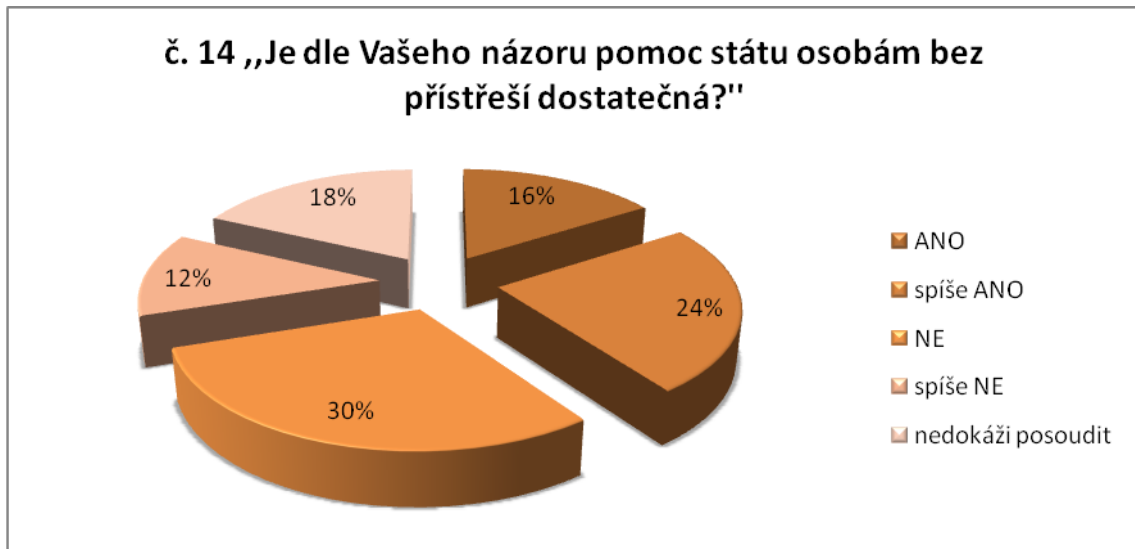
Intenzita užívání látky, nebo jiné činnosti

Graf č. 13

Otázkou č. 13 jsem zkoumal VO 1. Zaměřil na zjištění, jaká je pravidelnost v užívání uvedených látek. Celkem 68% respondentů uvedlo, že tyto látky užívají každý den.

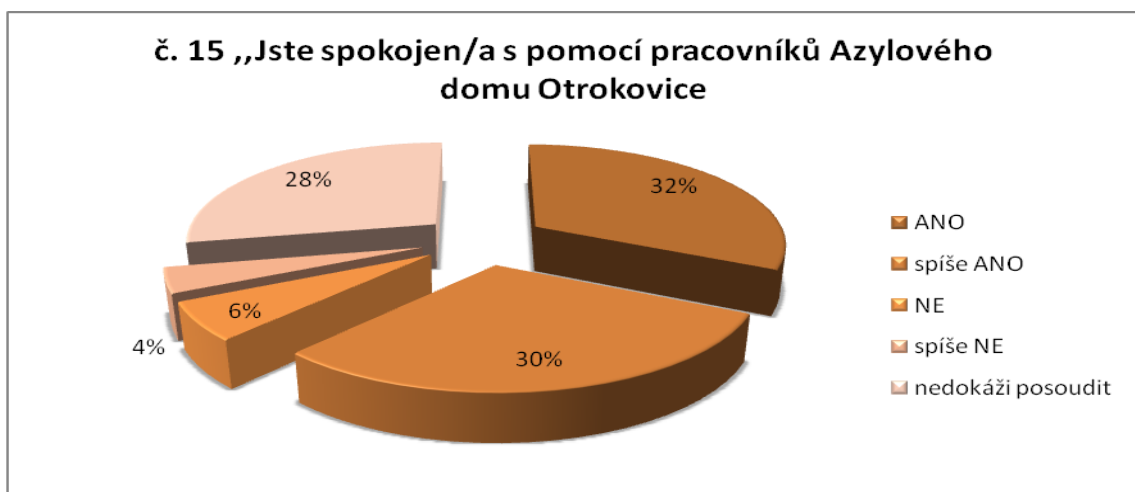
Spokojenost respondentů s pomocí státu osobám bez přístřeší

Graf č. 14

Otázkou č. 14 jsem prověřoval VO 4. Šetřením bylo zjištěno, že 40% respondentů je spokojeno s pomocí státu osobám bez přístřeší a 42% osob považuje pomoc státu za nedostatečnou.

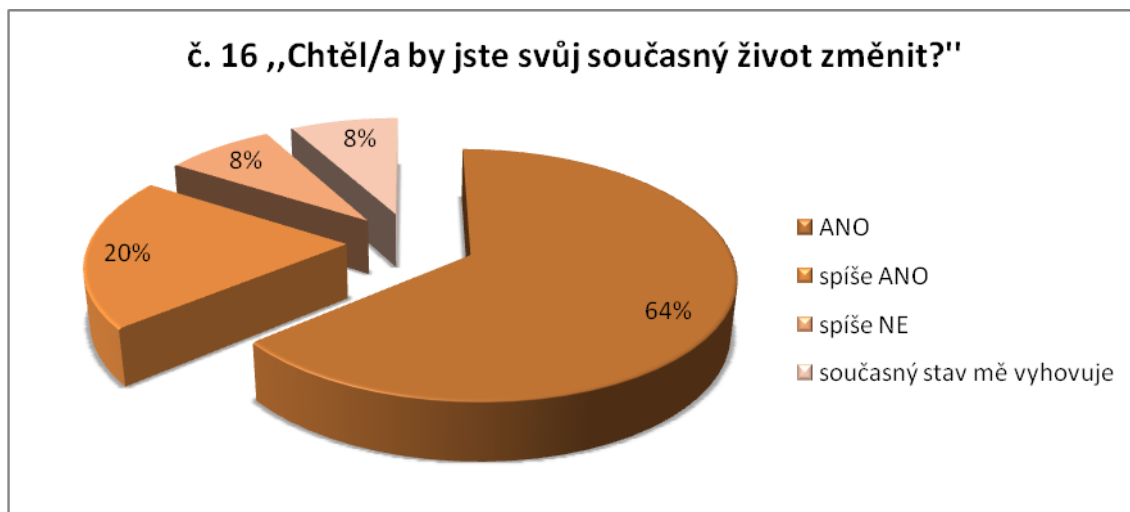
Spokojenost s přístupem a pomocí pracovníků Azylového domu Otrokovice

Graf č. 15

Otázkou č. 15 jsem prověřoval VO 5, kdy bylo zjištěno, že 62% respondentů je spokojeno s prací zaměstnanců Azylového domu Samaritán Otrokovice. Celkem 28% respondentů, kteří službu nevyužívají, uvedlo, že věc nedokáže posoudit.

Zájem respondenta o změnu jeho současného stavu

Graf č. 16

Otázkou č. 16 jsem prověřoval VO 6. Šetřením jsem zjistil, že 64% respondentů by chtělo svou současnou situaci změnit. Alarmující skutečností je ale zjištění, že 8% respondentů svoji situaci spíše nechce měnit a dalším 8% současný stav vyhovuje.

ZÁVĚR

Hlavním cílem praktické části mé bakalářské práce bylo charakterizovat osoby bez přístřeší, žijících v lokalitě města Otrokovice, z hlediska jejich věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu, vztahu k návykovým látkám a jejich trestní minulosti a zjistit příčiny, které byly důvodem vzniku bezdomovectví.

Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistil, že naprostá většina bezdomovců ve městě Otrokovice a to 96%, je mužského pohlaví. Nejpočetnější skupinou 34% jsou jedinci ve věku od 41 do 55 let, přitom 52% jedinců je ovdovělých, nebo rozvedených. Dle výsledků má 44% respondentů ukončeno základní vzdělání a 40% respondentů má ukončeno střední vzdělání (je vyučeno v oboru). Dále bylo zjištěno, že 68% bezdomovců pohybujících se ve městě Otrokovice je osobou bez trvalého bydliště/přístřeší již více jak 3 roky a že 78% bezdomovců v lokalitě Otrokovice již bylo soudně trestáno s nejčastěji spáchaným trestným činem krádež. Celkem 8% bezdomovců strávilo ve VTOS dobu delší jak 10 let. Rovněž 36% jedinců uvedlo jako příčinu bezdomovectví rozvod, nebo rozchod s partnerem a 88% respondentů přiznalo, že se neobejde bez alkoholu, drog, nebo tabáku, někdy i v kombinaci s jinou závislostí.

Vedlejším cílem praktické části bakalářské práce bylo

- zjistit, jakým způsobem respondenti využívají sociálních služeb a jak hodnotí kvalitu jejich poskytování.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 28% respondentů se k otázce odmítlo vyjádřit, jelikož tuto službu vůbec nevyužívají. Dalších 62% respondentů uvedlo, že je s prací zaměstnanců Azylového domu Samaritán Otrokovice spokojeno.

- Zjistit jakým způsobem bezdomovci využívají možnosti pobírání sociálních dávek a jak jsou s touto pomocí státu spokojeni

Šetřením bylo zjištěno, že 30% respondentů nepobírá žádné dávky, podporu v nezaměstnanosti, ani žádný typ důchodu, že 40% respondentů je spokojeno s pomocí státu osobám bez přístřeší a 42% osob považuje pomoc státu za nedostatečnou.

- Zjistit, zda by chtěli svou současnou situaci změnit.

Šetřením jsem zjistil, že 64% respondentů by chtělo svou současnou situaci změnit. Alarmující skutečností je ale zjištění, že 8% respondentů svoji situaci spíše nechce měnit a dalším 8% současný stav vyhovuje.

Při vypracování bakalářské práce jsem se dostal do osobního kontaktu s bezdomovci, což já sám hodnotím velmi pozitivně. Poznal jsem, že tito jedinci, kteří žijí ve městě Otrokovice, se mohou od sebe odlišovat v mnoha vlastnostech. Zejména v povahových, sebedůvěře a také vstřícnosti.

Mohl jsem se zamyslet nad tím, co mě tato práce dala, zda byla pro mě samotného přínosem, nebo zda by se výsledky výzkumu daly využít v sociální práci s bezdomovci. Práce splňuje intelektuální, praktický a personální cíl (Maxwell, 2005 in Škvaříček, Šed'ová 2007).

Výsledky práce mohou být přínosem sociálnímu pedagogovi zejména tím, že ukazují přesnou charakteristiku osob bez přístřeší v konkrétní lokalitě. Tedy věk, pohlaví, závislosti, problémy a další údaje, které mohou být důležité pro určení konkrétní metody, postupu, nebo způsobu práce, který by mohl pomoci těmto jedincům při řešení problémů a zajištění jejich základních potřeb. Pro sociální pracovníky může být i důležitý poznatek, který vyplynul z výzkumu, jako je skutečnost, že 30% bezdomovců nevyužívá sociální dávky. Zde je důležité přemýšlet nad tím, proč tomu tak je. Zda by se dávky těmto osobám nemohly vyplácet spíše v lokalitě, kde se tato osoba zdržuje, než tam, kde má trvalý pobyt a tedy i nárok na poskytnutí dávek.

Práce přinesla praktické výsledky pro mou profesi, tedy pro profesi policisty, jelikož mě umožnila zmapovat pohyb konkrétní problémové skupiny osob, která se pohybuje v lokalitě Otrokovice, tedy v místě, kde vykonávám své zaměstnání. Ověřil jsem si, že většina bezdomovců již byla soudně trestána a to převážně za spáchání trestného činu krádeže. Například velmi alarmující skutečností je zjištění, že 30% bezdomovců vůbec nevyužívá sociální pomoc a nepobírá sociální dávky. Tato informace je s ohledem na mou profesi zdrojem k zamyšlení, jak tito jedinci fungují, kde získávají finanční prostředky pro zajištění potravy, nebo na uspokojení vlastních potřeb, jako je alkohol a tabák, který byl uveden jako nejčastější typ závislosti. Měl bych tedy přemýšlet nad skutečností, že se tyto osoby mohou dopouštět drobných krádeží, nebo páchat nějakou trestnou činnost. Dalším

přínosem pro mě je i zjištění, kde mají tyto osoby zbudovány přístřešky, v jaké konkrétní části města Otrokovice se pohybují a tudíž, kde je mohu nalézt.

Práce mě obohatila jako člověka zejména tím, že jsem si mohl vyzkoušet vlastní terénní práci s konkrétní skupinou osob. Velmi pozitivní je pro mě samotného i to, že jsem si mohl protrénovat dovednosti, jako je komunikace a aktivní naslouchání. Dále jsem navázal vztah s uvedenou skupinou a možná se mě i podařilo získat si důvěru části zkoumaných respondentů. Prospěšným a cenným zjištěním je, že motivovat tyto vyloučené jedince tvoří velmi důležitý faktor a několik kusů cigaret dokáže usnadnit situaci.

Celkově jsem mohl poznat život bezdomovců v Otrokovicích, jejich schopnost a dovednost vyrovnat se s nepříznivými životními podmínkami. Podle pořízených fotek je zřejmé, že někteří z bezdomovců si dokázali vytvořit prostory pro bydlení, ve kterých pomocí různých kamínek dokážou udržovat i v zimních mrazivých měsících pokojové teploty. V konečném zhodnocení se dá konstatovat, že někteří jedinci se dokázali adaptovat na svou životní situaci a prostředí, těmto lidem relativně nic nechybí a jsou se svou situací vzhledem k nepříznivým okolnostem spokojeni.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost : psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2002. 236 s. ISBN80-247-9006-8.
- [2] HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha : Naděje, 1996. 85 s. ISBN-80-902292-0-4.
- [3] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd., Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [4] JANOUŠKOVÁ, J. a kol. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava : 2007. 350 s. ISBN 978-80-7368-229-3.
- [5] KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. 1. vyd., Praha : Sociologické nakladatelství, 2005. 158 s. ISBN-80-86429-41-5.
- [6] MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd., Praha : Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.
- [7] MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd., Praha : Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- [8] PUNCH, K. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-381-9.
- [9] RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci, a vaganti, lidé na okraji společnosti*. Praha: Vyšehrad, 2003. 187 s. ISBN 80-7021-579-8.
- [10] ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. 128 s. ISBN80-86429-36-9.
- [11] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha : Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Další prameny: výzkumné zprávy, projekty, sborníky, zákony

- [12] BAJER, B. a kol. *Sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. Bezdomovectví*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 4/2006. 131 s. ISSN: 1213-6204.
- [13] GOJOVÁ, A. a kol. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava : 2007. ISBN-978-80-7368-329-0. 84 s. GOJOVÁ, A. a kol. *Příručka*

pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava : 2007. 84 s. ISBN-978-80-7368-329-0.

- [14] HRADECKÝ, I., *Národní zpráva o bezdomovectví v České republice 2006*. Praha : 2006. 18 s. příl.
- [15] NOVÁK, R. *Bezdomovectví*. Esej do předmětu neziskové organizace. Kroměříž: 2009. 9 s.
- [16] POLÁK, P. *Zpráva o projektu*. Azylový dům Samaritán. CZ.04.1.03/2.1.35.1/018. 16 s.
- [17] PĚNKAVA, P., KAKOSOVÁ, P., KADLEC, M. *Analýza bezdomovectvím území Městské části Praha 1*, 2007.
- [18] Listina základních práv a svobod, zákon č. 2/1993 Sb., přijata společně s ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.
- [19] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

SEZNAM OBRÁZKŮ

č. 1 celkový pohled na objekt zbudovaný bezdomovci.....	58
č. 2 hlavní objekt a část kůlny na nářadí.....	58
č. 3 vstup do obývaného objektu.....	59
č. 4 nádraží ČD Otrokovice objekt hlásky.....	59
č. 5 vnitřní prostor hlásky, místnost bezdomovců 1.....	60
č. 6 vnitřní prostor hlásky, prostor ke spánku 2.....	60
č. 7 Otrokovice, ul. K. Čapka, celkový pohled na objekty bezdomovců.....	61
č. 8 vstup do podzemních obývaných prostor bunkru.....	61

Obrázek 1

Objekt za zahrádkářskou kolonií, u koryta řeky Dřevnice. Severní část Otrokovic.

Obrázek 2

Vstup do zbudovaného obydlí směrem od řeky Dřevnice.

Obrázek 3

Obydlí s příchodem ke korytu řeky.

Obrázek 4

Nádraží ČD Otrokovice, objekt nefunkční hlásky.

Obrázek 5

Vnitřní prostor hlásky ČD Otrokovice, místnost bezdomovců č.1

Obrázek 6

Vnitřní prostor hlásky ČD Otrokovice, prostor ke spánku č. 2

Obrázek 7

Otrokovice, ul. K. Čapka, celkový pohled na objekty bezdomovců

Obrázek 8

Vstup do podzemních obývaných prostor bunkru na ul. K. Čapka v Otrokovicích.

SEZNAM GRAFŮ

GRAF 1 Zjištění pohlaví respondentů.....	42
GRAF 2 Věk dotazovaných respondentů.....	43
GRAF 3 Zjištění rodinného stavu respondenta.....	43
GRAF 4 Dosažené vzdělání respondentů.....	43
GRAF 5 Doba, po kterou je respondent osobou bez přístřeší.....	44
GRAF 6 Trestná činnost respondenta.....	45
GRAF 7 Doba strávená ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS).....	45
GRAF 8 Druh páčání trestné činnosti respondenta.....	46
GRAF 9 Příčiny vzniku bezdomovectví.....	47
GRAF 10 Využívání Azylového domu Samaritán Otrokovice.....	48
GRAF 11 Pobírání sociálních a jiných dávek respondenty.....	48
GRAF 12 Závislost respondenta na nějaké látce, nebo činnosti.....	49
GRAF 13 Intenzita užívání látky, nebo jiné činnosti.....	49
GRAF 14 Spokojenost respondentů s pomocí státu osobám bez přístřeší.....	50
GRAF 15 Spokojenost s přístupem a pomocí pracovníků Azyl. domu Otrokovice.....	50
GRAF 16 Zájem respondenta o změnu jeho současného stavu.....	51

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 dotazník zadaný respondentům.....	64 - 66
--	---------

DOTAZNÍK PRO RESPONDENTY

DOTAZNÍK

Charakteristika osob bez přístřeší ve městě Otrokovice a jejich pohled na poskytovanou pomoc.

Dobrý den, jmenuji se Radek Novák,

jsem studentem sociální pedagogiky na universitě Tomáše Bati ve Zlíně a chtěl bych Vás poprosit o spolupráci.

Cílem, který jsem si stanovil je zjistit a zmapovat příčiny, které byly důvodem ztráty domova, problémy se kterými se potýkáte a na základě získaných výsledků přispět ke zlepšení Vaší situace.

Dotazník je dobrovolný, plně anonymní - neuvádějte vaše jméno ani příjmení.

-----PŘEDEM DĚKUJI ZA JEHO VYPLNĚNÍ-----

Instrukce k vyplnění dotazníku:

- odpovědi, které vyberete jako vyhovující, zakroužkujte
- na případné další nejasnosti, se dotazujte osoby, která s vámi bude dotazník vyplňovat

Otázka č. 1 „Jakého jste pohlaví?“

- a) muž b) žena

Otázka č. 2 „Kolik je Vám let?“

- a) do 20 let b) 21 - 35let c) 36 - 40 let d) 41 - 55 let
e) 56 -70 f) 71 a více let

Otázka č. 3 „Jaký je Váš rodinný stav?“

- a) svobodný/á b) ženatý/vdaná c) rozvedený/á d) vdovec/vdova

Otázka č. 4 „Jaké máte vzdělání?“

- a) nedokončené základní b) základní ukončené c) střední (*odborné, vyučen v oboru*) d) středoškolské (*maturita*) e) vysokoškolské (*VOŠ, VŠ*)

Otázka č. 5 „Jak dlouho jste již bez trvalého přístřeší/bydliště?“

- a) do 1 roku b) 1 – 3 roky c) 3 - 5 let d) 5 – 7 let
e) 7- 10 let f) 10 -15 let g) 16 a více let (*dopsat kolik let -*)

Otázka č. 6 „Byl/a jste soudně trestán/a?“

- a) ne b) ano (*podmínečný trest,*) c) ano (*VTOS výkon trestu*) d) alternativní trest

Otázka č. 7 „Po jakou dobu života jste byl/a ve VTOS? (výkonu trestu odnětí svobody) – Pokud jste na předcházející otázku odpověděli ANO

- a) do 1 roku b) 1 – 3 roky c) 3 - 5 let d) 5 – 7 let
e) 7- 10 let f) 10 a více let (*dopsat kolik -*) g) bez VTOS

Otázka č. 8 „Za jaký trestný čin jste byl/a odsouzen/a?“

- a) krádež (*s vloupáním i bez*) b) neplnění vyživovací povinnosti c) poškozování cizí věci d) loupež e) jiný f) za žádný

Otázka č. 9 „Co bylo příčinou, že jste přišel/a o obydlí/přístřeší?“

- a) rozvod, nebo rozchod s partnerem b) ztráta zaměstnání
c) alkohol d) drogy a jiné návykové látky (*mimo alkoholu*)
e) trestná činnost (*výkon trestu i bez výkonu trestu*)
f) neschopností sám o sebe se postarat
h) tělesné, psychické, nebo jiné postižení
ch) z jiných příčin (*možno uvést*)-

**Otázka č. 10 „Využíváte služeb Azylového domu Samaritán Otrokovice?“
(noclehárny)**

- a) ne (*proč ne*.....)
 - b) ano velmi zřídka nepravidelně
 - c) ano po celý rok (*ubytování v kuse celoročně*)
 - d) jen na jaře e) jen v létě f) jen na podzim g) jen v zimě
- (*u této otázky v odpovědích c, d, e, f možno označit i více možností*)

Otázka č. 11 „Pobíráte od státu nějaké dávky, nebo podporu v nezaměstnanosti?“

- a) sociální dávky (*životní minimum*)
- b) příspěvek na bydlení
- c) podporu v nezaměstnanosti
- d) nepobírám žádné dávky
- e) pobírám důchod (jaký dopsat.....)
- f) dávky v hmotné nouzi

Otázka č. 12 „Bez kterých z uvedených věcí se neobejdete?“ můžete uvést i více odpovědí

- a) alkohol b) drogy (*tvrdé, měkké*) c) hru na automatech (*gamblerství*)
- d) kouření e) jiné f) nepotřebuji žádnou z uvedených věcí

Otázka č. 13 Pokud jste uvedl/a v přechodí otázce nějakou závislost, uveďte, jak často musíte uvedenou činnost provozovat (alkohol, drogy, tabák, hra na automatech)

- a) denně b) 4 -5 x týdně c) 2-3 x týdně d) 1 x týdně e) 1-2 za 14 dnů

Otázka č. 14 „Je dle Vašeho mínění pomoc státu osobám bez přístřeší/domova dostatečná?“

- a) ano b) spíše ano c) ne d) spíše ne e) nedokážu to posoudit

Otázka č. 15 „Jste spokojen/a s pomocí Azylového domu?“ (*konkrétně s přístupem pracovníků k Vaší osobě*)

- ano b) spíše ano c) ne d) spíše ne e) nedokážu to posoudit

Otázka č. 16 „Chtěl/a byste svůj současný život změnit?“

- a) ano b) spíše ano c) ne d) spíše ne e) současný stav mě vyhovuje